YASHIL

IQTISODIYOT&TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

№4 (2)

ISSN: 2992-8982

https://yashil-iqtisodiyot-taraqqiyot.uz/

2026

YASHIL
IQTISODIYOT&TARAQQIYOT
Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

Elektron nashr. 2026-yil, aprel.

Bosh muharrir:
Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich

Bosh muharrir o‘rinbosari:
Karimov Norboy G‘aniyevich

Muharrir:
Qurbonov Sherzod Ismatillayevich

Tahrir hay’ati:
Salimov Oqil Umrzoqovich, O‘zbekiston Fanlar akademiyasi akademigi
Abduraxmanov Kalandar Xodjayevich, O‘zbekiston Fanlar akademiyasi akademigi
Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich, texnika fanlari doktori (DSc), professor
Rae Kvon Chung, Janubiy Koreya, TDIU faxriy professori, “Nobel” mukofoti laureati
Osman Mesten, Turkiya parlamenti a’zosi, Turkiya – O‘zbekiston do‘stlik jamiyati rahbari
Axmedov Durbek Kudratillayevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Axmedov Sayfullo Normatovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Abduraxmanova Gulnora Kalandarovna, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Kalonov Muxiddin Baxritdinovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Siddiqova Sadoqat G‘afforovna, pedagogika fanlari bo‘yicha falsafa doktori (PhD)
Xudoyqulov Sadirdin Karimovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Maxmudov Nosir, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Yuldashev Mutallib Ibragimovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Samadov Asqarjon Nishonovich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, professor
Slizovskiy Dimitriy Yegorovich, texnika fanlari doktori (DSc), professor
Mustafakulov Sherzod Igamberdiyevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Axmedov Ikrom Akramovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Eshtayev Alisher Abdug‘aniyevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Xajiyev Baxtiyor Dushaboyevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Hakimov Nazar Hakimovich, falsafa fanlari doktori (DSc), professor
Musayeva Shoira Azimovna, iqtisodiyot fanlari bo‘yicha falsafa doktori (PhD), professor
Ali Konak (Ali Ko‘nak), iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor (Turkiya)
Cham Tat Huei, falsafa fanlari doktori (PhD), professor (Malayziya)
Foziljonov Ibrohimjon Sotvoldixo‘ja o‘g‘li, iqtisodiyot fanlari bo‘yicha falsafa doktori (PhD), dots.
Faxridinov Zafarjon Faxridin o‘g‘li, O‘zb. Res. Bosh prokuraturasi HIJQKD boshqarma boshlig‘i
Utayev Uktam Choriyevich, Anijon viloyati prokurorining o‘rinbosari
Ochilov Farkhod, O‘zb. Res. Bosh prokuraturasi IJQK Departamentining Namangan viloyati boshqarmasi boshlig‘i
Buzrukxonov Sarvarxon Munavvarxonovich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent
Axmedov Javohir Jamolovich, iqtisodiyot fanlari bo‘yicha falsafa doktori (PhD)
Toxirov Jaloliddin Ochil o‘g‘li, texnika fanlari bo‘yicha falsafa doktori (PhD), katta o‘qituvchi
Bobobekov Ergash Abdumalikovich, iqtisodiyot fanlari bo‘yicha falsafa doktori (PhD), v.b. dots.
Djudi Smetana, pedagogika fanlari nomzodi, dotsent (AQSH)
Krissi Lyuis, pedagogika fanlari nomzodi, dotsent (AQSH)
Glazova Marina Viktorovna, Iqtisodiyot fanlari doktori (Moskva)
Nosirova Nargiza Jamoliddin qizi, iqtisodiyot fanlari bo‘yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Sevil Piriyeva Karaman, falsafa fanlari doktori (PhD) (Turkiya)
Mirzaliyev Sanjar Makhamatjon o‘g‘li, TDIU ITI departamenti rahbari
Ochilov Bobur Baxtiyor o‘g‘li, TDIU katta o‘qituvchisi
Golisheva Yelena Vyacheslavovna, Iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent.
Abdukarimova Dinara Rustamxanovna, bank-moliya akademiyasi professori, DSc., professor.
Ikramov Murod Akramovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Nazarova Ra’no Rustamovna, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor

IQTISODIYOT&TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

Editorial board:

Salimov Okil Umrzokovich, Academician of the Academy of Sciences of Uzbekistan
Abdurakhmanov Kalandar Khodjayevich, Academician of the Academy of Sciences of Uzbekistan
Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich, Doctor of Technical Sciences (DSc), Professor
Rae Kwon Chung, South Korea, Honorary Professor at TSUE, Nobel Prize Laureate
Osman Mesten, Member of the Turkish Parliament, Head of the Turkey–Uzbekistan Friendship Society
Akhmedov Durbek Kudratillayevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Akhmedov Sayfullo Normatovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Abdurakhmanova Gulnora Kalandarovna, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Kalonov Mukhiddin Bakhriddinovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Siddikova Sadokat Gafforovna, Doctor of Philosophy (PhD) in Pedagogical Sciences
Khudoykulov Sadirdin Karimovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Makhmudov Nosir, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Yuldashev Mutallib Ibragimovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Samadov Askarjon Nishonovich, Candidate of Economic Sciences, Professor
Slizovskiy Dmitriy Yegorovich, Doctor of Technical Sciences (DSc), Professor
Mustafakulov Sherzod Igamberdiyevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Akhmedov Ikrom Akramovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Eshtayev Alisher Abduganiyevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Khajiyev Bakhtiyor Dushaboyevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Khakimov Nazar Khakimovich, Doctor of Philosophy (DSc), Professor
Musayeva Shoira Azimovna, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Professor
Ali Konak, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor (Turkey)
Cham Tat Huei, Doctor of Philosophy (PhD), Professor (Malaysia)
Foziljonov Ibrokhimjon Sotvoldikhoja ugli, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Associate Professor
Fakhridinov Zafarjon Fakhridin ogli, Head of the DCEC under the Prosecutor Genera's Office of the Rep. of Uzb.
Utayev Uktam Choriyevich, Deputy Prosecutor of Anijan Region
Ochilov Farkhod, Head of the Namangan Regional Department of the Department of Internal Affairs of Rep. of Uzb.
Buzrukkhonov Sarvarkhon Munavvarkhonovich, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor
Akhmedov Javokhir Jamolovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences
Tokhirov Jaloliddin Ochil ugli, Doctor of Philosophy (PhD) in Technical Sciences, Senior Lecturer
Bobobekov Ergash Abdumalikovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Acting Associate Professor
Judi Smetana, Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor (USA)
Chrissy Lewis, Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor (USA)
Glazova Marina Victorovna, Doctor of Sciences in Economics (Moscow))
Nosirova Nargiza Jamoliddin kizi, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Associate Professor
Sevil Piriyeva Karaman, Doctor of Philosophy (PhD) (Turkey)
Mirzaliyev Sanjar Makhamatjon ugli, Head of the Department of Scientific Research and Innovations, TSUE
Ochilov Bobur Bakhtiyor ugli, Senior lecturer at TSUI
Golisheva Yelena Vyacheslavovna, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor.
Abdukarimova Dinara Rustamkhanovna, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Ikramov Murod Akramovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Nazarova Ra'no Rustamovna, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor

Ekspertlar kengashi:
Berkinov Bazarbay, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Po‘latov Baxtiyor Alimovich, texnika fanlari doktori (DSc), professor
Aliyev Bekdavlat Aliyevich, falsafa fanlari doktori (DSc), professor
Isakov Janabay Yakubbayevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Xalikov Suyun Ravshanovich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent
Rustamov Ilhomiddin, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent
Hakimov Ziyodulla Ahmadovich, iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent
Kamilova Iroda Xusniddinovna, iqtisodiyot fanlari bo‘yicha falsafa doktori (PhD)
G‘afurov Doniyor Orifovich, pedagogika fanlari bo‘yicha falsafa doktori (PhD)
Fayziyev Oybek Raximovich, iqtisodiyot fanlari bo‘yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Tuxtabayev Jamshid Sharafetdinovich, iqtisodiyot fanlari bo‘yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Xamidova Faridaxon Abdulkarim qizi, iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent
Yaxshiboyeva Laylo Abdisattorovna, katta o‘qituvchi
Babayeva Zuhra Yuldashevna, mustaqil tadqiqotchi
Komilova Nilufar Karshiboyevna, Geografiya fanlari doktori, professori
Umirzoqov Ja’sur Artiqboy o‘g‘li, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), dotsent
Zebo Kuldasheva, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), dotsent

Board of Experts:
Berkinov Bazarbay, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Pulatov Bakhtiyor Alimovich, Doctor of Technical Sciences (DSc), Professor
Aliyev Bekdavlat Aliyevich, Doctor of Philosophy (DSc), Professor
Isakov Janabay Yakubbayevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Khalikov Suyun Ravshanovich, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor
Rustamov Ilkhomiddin, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor
Khakimov Ziyodulla Akhmadovich, Doctor of Economic Sciences, Associate Professor
Kamilova Iroda Khusniddinovna, Doctor of Philosophy (PhD) in Economics
Gafurov Doniyor Orifovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Pedagogy
Fayziyev Oybek Rakhimovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economics, Associate Professor
Tukhtabayev Jamshid Sharafetdinovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economics, Associate Professor
Khamidova Faridakhon Abdulkarimovna, Doctor of Economic Sciences, Associate Professor
Yakhshiboyeva Laylo Abdisattorovna, Senior Lecturer
Babayeva Zuhra Yuldashevna, Independent Researcher
Komilova Nilufar Karshiboyevna, Doctor of Geographical Sciences, Professor
Umirzokov Jasur Artiqboy ugli, Doctor of Economic Sciences (DSc), Associate Professor
Zebo Kuldasheva, Doctor of Economic Sciences (DSc), Associate Professor

08.00.01 Iqtisodiyot nazariyasi
08.00.02 Makroiqtisodiyot
08.00.03 Sanoat iqtisodiyoti
08.00.04 Qishloq xo‘jaligi iqtisodiyoti
08.00.05 Xizmat ko‘rsatish tarmoqlari iqtisodiyoti
08.00.06 Ekonometrika va statistika
08.00.07 Moliya, pul muomalasi va kredit
08.00.08 Buxgalteriya hisobi, iqtisodiy tahlil va audit
08.00.09 Jahon iqtisodiyoti
08.00.10 Demografiya. Mehnat iqtisodiyoti
08.00.11 Marketing
08.00.12 Mintaqaviy iqtisodiyot
08.00.13 Menejment
08.00.14 Iqtisodiyotda axborot tizimlari va texnologiyalari
08.00.15 Tadbirkorlik va kichik biznes iqtisodiyoti
08.00.16 Raqamli iqtisodiyot va xalqaro raqamli integratsiya
08.00.17 Turizm va mehmonxona faoliyati

Muassis: “Ma’rifat-print-media” MChJ
Hamkorlarimiz: Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti, O‘zbekiston Respublikasi Bosh prokuraturasi huzuridagi Iqtisodiy jinoyatlarga qarshi kurashish departamenti

Jurnalning ilmiyligi:
““Yashil” iqtisodiyot va taraqqiyot” jurnali
O‘zbekiston Respublikasi Oliy ta’lim, fan va innovatsiyalar vazirligi huzuridagi Oliy attestatsiya komissiyasi rayosatining 2023-yil 1-apreldagi 336/3-sonli qarori bilan ro‘yxatdan o‘tkazilgan.

MUNDARIJA

RAQAMLI IQTISODIYOTDA “AKT XIZMATLARI” TUSHUNCHASI VA ULARNING EKSPORT SALOHIYATI 14
Shermatov Sherzod Xotamovich
RAQAMLI MARKETING STRATEGIYALARINI TAKOMILLASHTIRISH ORQALI KORXONALAR RAQOBATBARDOSHLIGINI OSHIRISH MEXANIZMLARI 20
Amonov Mirzohid Tuymuratovich, Xodjayev Anvar Rasulovich
TIJORAT BANKLARINING BYUDJET MABLAG‘LARI HISOBIGA MOLIYALASHTIRILADIGAN LOYIHALARDAGI ISHTIROKINI KUCHAYTIRISH MEXANIZMLARI 26
Maxmudov Rahimjon Hamid o‘g‘li
KORPORATIV BOSHQARUV SAMARADORLIGINI OSHIRISHNING STRATEGIK YO‘NALISHLARI 33
Shakirova Gulbaxor Sharipdjanovna
YASHIL IQTISODIYOTGA O‘TISHDA XORIJIY TAJRIBALAR TAHLILI VA UNI O‘ZBEKISTON SHAROITIDA QO‘LLASH IMKONIYATLARI 38
Ne’matova Mavsuma,Xolmamatov Diyorbek
ВЛИЯНИЕ НАЛОГООБЛОЖЕНИЯ НА ИНВЕСТИЦИОННУЮ АКТИВНОСТЬ ПРОМЫШЛЕННЫХ ПРЕДПРИЯТИЙ В УЗБЕКИСТАНЕ 43
Буранова Лола Вахобовна
ФИНТЕХ-ЭКОСИСТЕМА КАК ФАКТОР ИНКЛЮЗИВНОГО И УСТОЙЧИВОГО РАЗВИТИЯ ЭКОНОМИКИ УЗБЕКИСТАНА: СТРУКТУРНЫЙ АНАЛИЗ И ПЕРСПЕКТИВЫ ТРАНСФОРМАЦИИ 54
Эшмуротов Дониёр Ихтиёр угли
ZAMONAVIY MARKETING KONSEPSIYALARI ASOSIDA XIZMATLAR RAQOBATBARDOSHLIGINING USLUBIY JIHATLARI 60
Ostonaqulova Gulsaraxon Matyoqub qizi, Fayzullayeva Zamira Alijonovna
XIZMAT KO‘RSATISH KORXONALARINING IQTISODIY XAVFSIZLIGINI TA’MINLASHDA SERVIS XAVFSIZLIGI INDEKSI: SAMARQAND VILOYATI MISOLIDA 64
Shodmanova Zubayda Ubaydullayevna
QURILISH FAOLIYATI SOHALARIDA RAQAMLI TEXNOLOGIYALARDAN FOYDALANISHNING ILG‘OR XORIJIY TAJRIBALARI
Xusanov Kamoliddin Xolmamat o‘g‘li
INSON KAPITALI VA KADRLAR SALOHIYATINI BOSHQARISHNING NAZARIY KONSEPSIYALARI 73
Abdullo Sohibov
O‘ZBEKISTONDA URBANIZATSIYA JARAYONLARI JADALLASHUVI VA UNING HUDUDIY XUSUSIYATLARI 84
Mamanazarov Oybek Shomurodovich
KORXONALAR MOLIYAVIY HOLATINI MOLIYAVIY HISOBOTNING XALQARO STANDARTLARI (MHXS) ASOSIDA BAHOLASHNING NAZARIY-METODOLOGIK ASOSLARI 91
Xamidov Javoxir Shavkat o‘g‘li
BIZNES JARAYONLARINI MONITORING QILISH TIZIMINING HOZIRGI HOLATI TAHLILI 95
Dadajonova Madina Ravshan qizi
O‘ZBEKISTON VA XORIJIY MAMLAKATLARDA BENEFITSIAR MULKDOR KONSEPSIYASINI QO‘LLASHNING DOLZARB MASALALARI 100
Ochilov Farhod Malikovich
O‘ZBEKISTONDA YASHIL IQTISODIYOTGA O‘TISHNING MAKROIQTISODIY SAMARADORLIGINI BAHOLASH (GDP, BANDLIK VA INVESTITSIYALAR KESIMIDA) 106
Hayitov Jamshid Xolboyevich

MUNDARIJA СОДЕРЖАНИЕ CONTENTS

MUNDARIJA СОДЕРЖАНИЕ CONTENTS

INVESTITSION JOZIBADORLIKKA TA'SIR QILUVCHI OMILLAR TAHLILI 111
Mamatqulova Hafiza Bahodir qizi
IPOTEKA BOZORI MUAMMOLARINING EMPERIK TAHLILI VA ULARNI BARTARAF ETISH STRATEGIYALARI 118
Ollokulova Feruza Mansurovna, Safarova Dilrabo Baxriddin qizi
MILLIY IQTISODIYOT RAQOBATIDA NAZARIY VA AMALIY QARASHLAR 122
Karimova Iroda Abdusattarovna
KORPORATIV BANK XIZMATLARIGA INNOVATSION TEXNOLOGIYALAR HAMDA ZAMONAVIY BIZNES MODELLARNI JORIY ETISHNING STRATEGIK YO'NALISHLARI 128
Qurbonov Abror Abdullayevich
GREEN ECONOMY DEVELOPMENT IN UZBEKISTAN AND INDONESIA: A COMPARATIVE STUDY 133
Ibrokhimova Iroda Ikromjon Kizi. Askolani. Javliyev Nuriddin Bektemir o'g'li
AHOLI BANDLIGINI TA'MINLASHDA REKRUTING AGENTLIKLARINING O'RNI 142
Sherkulova Nodirabegim Baxordin qizi
ФАКТОРЫ ТЕКУЧЕСТИ КАДРОВ И МЕХАНИЗМЫ УДЕРЖАНИЯ ПЕРСОНАЛА В СОВРЕМЕННЫХ ОРГАНИЗАЦИЯХ УЗБЕКИСТАНА 148
Джураева Гузаль Шавкатовна
BUDJET DAROMADLARI TARKIBIDAGI SOLIQLARNING ULUSHINI BOSHQARISH 156
Abduraxmonova Gulmira Sobir qizi
RAQAMLI IQTISODIYOT SHAROITIDA AVTOSERVIS SHOXOBCHALARINI BOSHQARISHNI TAKOMILLASHTIRISH 161
Marqayev Xurshid Aliqulovich
THE ECONOMIC NATURE OF HUMAN CAPITAL AND ITS RECOGNITION IN ACCOUNTING AS AN OBJECT OF ECONOMIC ANALYSIS 165
Zafar Qodirov Abdivaxobovich
O'ZBEKISTON IQTISODIYOTIDA RAQAMLI TRANSFORMATSIYA JARAYONLARINING SAMARADORLIGINI BAHOLASH 170
Ibragimov G'ayrat Ablaqulovich. Tursunov Ozod Matlubovich
Shukurova Nilufar Qahramonova
IMPROVING THE EFFICIENCY OF INNOVATIVE SERVICES IN THE DIGITAL ECONOMY 175
Mirzaev Kulmamat Djanzakovich
NODAVLAT NOTIJORAT TASHKILOTLARI MOLIYAVIY BARQARORLIGINI BAHOLASHDA INTEGRAL KO'RSATKICHLAR TIZIMINI TAKOMILLASHTIRISH 179
Aliyev Arslon Salom o'g'li
A STUDY ON THE COLLABORATIVE MECHANISM OF DIGITAL ARCHIVES GOVERNANCE AND TALENT GOVERNANCE: AN ANALYSIS BASED ON JOB COMPETENCY, PERFORMANCE EVALUATION, AND ORGANIZATIONAL EFFECTIVENESS 184
Wang Biao
USTAMA ISHLAB CHIQARISH XARAJATLARINING MAZMUNI VA UNI XALQARO STANDARTLARGA MUVOFIQ TAKOMILLASHTIRISH 190
Tashnazarova Dilfuza Samiddinovna
INTEGRATSIYA SAMARADORLIGINI O'LCHASHNING METODOLOGIK MODELI VA INDIKATORLAR TIZIMI 195
Aliqulov Abbos Baxtiyor o'g'li
XIZMAT KO'RSATISH KORXONALARIDA RAQAMLI TEXNOLOGIYALAR ASOSIDA XIZMATLAR SIFATINI TAKOMILLASHTIRISH 202
Xudoyorov Lochinbek Bahromovich
MOLIYAVIY HISOBOTLAR AUDITINI XALQARO STANDARTLAR ASOSIDA TAKOMILLASHTIRISH ISTIQBOLLARI 207
Elomonov Dadaxon Ozodullayevich

MUNDARIJA СОДЕРЖАНИЕ CONTENTS

TO‘QIMACHILIK SANOATI KORXONALARIDA IQTISODIY RESURSLARDAN SAMARALI FOYDALANISH YO‘LLARI 213
L.S. Azimova
THEORETICAL AND METHODOLOGICAL FOUNDATIONS OF IFRS AND FINANCIAL REPORTING 218
Tojiboyev Abdullajon Kamoliddin o‘g‘li
PAXTA-TO‘QIMACHILIK SANOATIDA DAVLAT-XUSUSIY SHERIKLIKNING HUQUQIY ASOSLARI 223
Abdullayev Hamidulla Abdug‘ani o‘g‘li
TURIZM KORXONALARIDA XIZMATLAR SIFATINI OSHIRISH ORQALI RAQOBATBARDOSHLIKNI KUCHAYTIRISHNING ZAMONAVIY BOSHQARUV MEXANIZMLARI 227
Ergasheva Zarifa Baxtiyarovna
CHO‘L-YAYLOV CHORVACHILIGI MAJMUASI RIVOJLANTIRISH 232
Nurmanov Sherzod Xujayarovich
KREDITORLAR REYTINGINI MASHINAVIY O‘QITISHGA ASOSLANGAN BASHORATLASH ALGORITMLARI 237
Beknazarov Ulug‘bek Zafar o‘g‘li
MIKROIQTISODIYOTDA ISTE’MOLCHILAR XULQ-ATVORI VA TALAB SHAKLLANISHI OMILLARI 242
Raximov Azizbek Saliyevich
OLIY TA’LIMNI MOLIYALASHTIRISHNING ILG‘OR XORIJIY TAJRIBASI: AQSH MISOLIDA 246
Kurbanov Baxodir Negmatullayevich
O‘ZBEKISTON TURIZM INDUSTRIYASINI BOSHQARISHDA INNOVATSION YONDASHUVLARNI JORIY ETISH USULLARI 250
Ashurova Shaxnoza Almasovna
RAQAMLI IQTISODIYOT SHAROITIDA OMMAVIY AXBOROT VOSITALARI KORXONALARINING MOLIYAVIY BARQARORLIGINI TA’MINLASHNING NAZARIY ASOSLARI 257
Sharipova Shahlo Istamovna
XIZMAT KO‘RSATISH KORXONALARIDA RAQAMLI TEXNOLOGIYALAR ASOSIDA XIZMATLAR SIFATINI TAKOMILLASHTIRISH 262
Xudoyorov Lochinbek Bahromovich
XIZMATLAR SOHASIDA MIJOZ QONIQISHINI OSHIRISH MEXANIZMLARI: QORAQALPOG‘ISTON RESPUBLIKASI MISOLIDA 278
Aqsungul Usenova Tenel qizi, Qoraqalpoq davlat universiteti
Dawletmuratov Adilbay Mirzaboyevich
O‘ZBEKISTONDA QANDOLAT MAHSULOTLARI BOZORINING SHAKLLANISHI VA RIVOJLANISH XUSUSIYATLARI 283
Azlarova Munira Muhammad-Amin qizi
TA’LIM XIZMATLARI BOZORINI SHAKLLANTIRISH, RIVOJLANTIRISH VA KO‘RSATKICHLARINI O‘RGANISH 289
Bozorova Madina Raxmat qizi
IMPROVING SERVICE QUALITY MONITORING IN SERVICE ENTERPRISES BASED ON DIGITAL TECHNOLOGIES 294
Xudoyorov Lochinbek Bahromovich
KREDITLASH MEXANIZMINING ILMIY-NAZARIY ASOSLARI VA UNING TARIXIY RIVOJLANISH BOSQICHLARI 299
Ortiqov Husan Usmonaliyevich
O‘ZBEKISTONDA QIMMATLI QOG‘OZLAR BOZORI MUAMMOLARI VA RIVOJLANISH YO‘NALISHLARI 304
Abdusalomov Ozodbek Baxtiyor o‘g‘li
XIZMAT KO‘RSATISH KORXONALARINING IQTISODIY XAVFSIZLIGINI TA’MINLASHDA SERVIS XAVFSIZLIGI INDEKSI: SAMARQAND VILOYATI MISOLIDA 311
Shodmanova Zubayda Ubaydullayevna
O‘ZBEKISTONDA EKSPORTNI OSHIRISHDA AKT RIVOJLANISHINING O‘RNI 315
Sadriddinov Ulug‘bek Jaloliddin o‘g‘li

MUNDARIJA СОДЕРЖАНИЕ CONTENTS

QURILISH FAOLIYATI SOHALARIDA RAQAMLI TEXNOLOGIYALARDAN FOYDALANISHNING ILG‘OR XORIJIY TAJRIBALARI 322
Xusanov Kamoliddin Xolmamat o‘g‘li
INSON KAPITALI VA KADRLAR SALOHIYATINI BOSHQARISHNING NAZARIY KONSEPSIYALARI 326
Abdullo Sohibov
SUN’IY INTELLEKT TEXNOLOGIYALARI ASOSIDA TIJORAT BANKLARIDA RISK-MENEJMENT SAMARADORLIGINI OSHIRISH 331
Davronov Sanjar Ziyotovich
SUN’IY INTELLEKT TEXNOLOGIYALARI ASOSIDA BOSHQARUV QARORLARINI QABUL QILISH MEXANIZMLARINI TAKOMILLASHTIRISH 336
Ashrapova Noilaxon Niyazxanovna
ISHLAB CHIQARISH KORXONALARINI BOSHQARISHDA RAQAMLI TEXNOLOGIYALARDAN FOYDALANISHNING XORIJ TAJRIBASI TAHLILI VA UNGA ILMIY YONDASHUVLAR 340
Ochilov Baxtiyor Muminjonovich
THEORETICAL AND METHODOLOGICAL FOUNDATIONS OF IFRS AND FINANCIAL REPORTING 346
Tojiboyev Abdullajon Kamoliddin ugli
SIRKULYAR IQTISODIYOTGA O‘TISH: MUAMMOLAR VA ISTIQBOLLAR 351
Astanakulov Olim Tashtemirovich
Muxammad Id Balbaa (Muhammad Eid Balbaa)
Habibe Elif Kutlugun (Habibe Elif Kutlugun)
GLOBAL IQLIM O‘ZGARISHI FONIDA EKOLOGIK SIYOSAT VA BARQAROR RIVOJLANISH STRATEGIYALARI 357
Xamzayev Abdushukur Xudoyqulovich
INTERNATIONAL MARKETING STRATEGIES FOR UZBEKISTAN'S TEXTILE INDUSTRY: CHALLENGES, OPPORTUNITIES, AND ECONOMETRIC EVIDENCE 362
Aziz Kurbanovich Abdullaev
Sarvarbek Allayev Erkin ugli
Shavkat Asrolovich Ruziev
DIRECTIONS FOR TOURISM DEVELOPMENT IN UZBEKISTAN BASED ON DIGITAL TECHNOLOGIES 369
Mirzaev Kulmamat Djanzakovich
TEMIR YO‘L TRANSPORTIDA SOLIQQA TORTISHNING O‘ZIGA XOS XUSUSIYATLARI TAHLILI (“O‘ZBEKISTON TEMIR YO‘LLARI” AJ MISOLIDA) 373
Barotov Baxtiyor Vaxobovich
CHIQINDILARNI QAYTA ISHLASHNING IQTISODIY SAMARADORLIGI VA BARQAROR RIVOJLANISHDAGI O‘RNI 377
Muxitdinova Kamola Alisherovna
TRANSPORT LOGISTIKASIDA TAVAKKALCHILIKLARNI SUG‘URTALASH: O‘ZBEKISTON VA AQSH TAJRIBASI ASOSIDA TAQQOSIY TAHLIL 381
Jabborov Islom Xusan o‘g‘li
YASHIL IQTISODIYOT SHAROITIDA XIZMAT KO‘RSATISH KORXONALARINING IQTISODIY SALOHIYATINI BARQAROR BOSHQARISH 385
Xayrullayev Shaxram Yunus o‘g‘li
RAQAMLI TRANSFORMATSIYA SHAROITIDA SERVIS KORXONALARIDA XIZMATLAR SIFATI BOSHQARUVINING ZAMONAVIY MODELLARI 392
Xudoyorov Lochinbek Bahromovich
BIZNES JARAYONLARI MONITORINGI SAMARADORLIGINI BAHOLASH MEZONLARI VA KO‘RSATKICHLARI 398
Dadajonova Madina Ravshan qizi
SIRKULYAR IQTISODIYOT KONSEPSIYASINI AMALGA OSHIRISHNI BAHOLASH KO‘RSATKICHLARINI (INDIKATORLARINI) SHAKLLANTIRISH 403
Sharifxo‘jayeva Xonzodaxon A’lo qizi

MUNDARIJA СОДЕРЖАНИЕ CONTENTS

TURIZM QISHLOQLARINI SHAKLLANTIRISH MEZONLARI VA INDIKATORLARI TIZIMI 408
Xudaynazarova Dilorom
NODAVLAT OLIY TA'LIM MUASSASALARIDA MOLIYAVIY BOSHQARUV VA BOSHQARUV HISOBI TIZIMINING AMALIYOTI: MUAMMOLAR VA TAKOMILLASHTIRISH YO'LLARI 416
Xojiboyev Muxiddin Shodimuxamedovich
DAVLAT XARIDLARI JARAYONIDA XAVFLARNI IDENTIFIKATSIYA QILISH, TASNIFLASH VA RISKKA ASOSLANGAN ICHKI AUDITNI TAKOMILLASHTIRISH 421
Meliboyev Askar Eshmuratovich
DEVELOPING GARMENT MANUFACTURING STRATEGY IN THE CONTEXT OF DIGITAL TRANSFORMATION 426
Mahbuba Rahmonova
Feruza Mansurovna Ollokulova
QORAQALPOG'ISTON RESPUBLIKASI QISHLOQ XO'JALIGIDA INVESTITSIYA SIYOSATINING IQTISODIY AHAMIYATI 430
Bakhit Mambetnazarov
Atabek Tureev
SOLIQ TUSHUMLARI VA MAJBURIY AJRATMALARNING DAVLAT MOLIYASIDAGI O'RNI: 2020-2025 YILLAR TAHLILI VA ISTIQBOLI 434
Olimov Shukurulla Dilshodjon o'g'li
ФАКТОРЫ ТЕКУЧЕСТИ КАДРОВ И МЕХАНИЗМЫ УДЕРЖАНИЯ ПЕРСОНАЛА В СОВРЕМЕННЫХ ОРГАНИЗАЦИЯХ УЗБЕКИСТАНА 439
Джураева Гузаль Шавкатовна
XIZMAT KO'RSATISH SOHASIDA KICHIK KORXONALAR IQTISODIY SAMARADORLIGINI OSHIRISH MEXANIZMLARINI TAKOMILLASHTIRISH 447
Mamirov Zamir Uzoq o'g'li
XORIJIY TO'G'RIDAN-TO'G'RI INVESTITSIYALARNI JALB ETISHDA O'ZBEKISTON TAJRIBASI: MUAMMOLAR VA ISTIQBOLLAR 453
Xatamov Nurbek Ochildiyevich
DAVLAT BYUDJETI XARAJATLARI HISOBI VA TAHLILINING AMALDAGI TIZIMI 458
Ostonokulov Azamat Abdukarimovich
Tursinbaev Gafur Jolmurzaevich
MOLIYAVIY HISOBOTLAR AUDITINI XALQARO STANDARTLAR ASOSIDA TAKOMILLASHTIRISH ISTIQBOLLARI 464
Elomonov Dadaxon Ozodullayevich
СТРАХОВАНИЕ КАК ИНСТРУМЕНТ СНИЖЕНИЯ ФИНАНСОВЫХ ПОТЕРЬ ОТ НЕПРЕДВИДЕННЫХ РИСКОВ, ОКАЗЫВАЮЩИХ ВЛИЯНИЕ НА ПРЕДПРИНИМАТЕЛЬСКУЮ ПРИБЫЛЬ (ДОХОД) 470
Азимжон Мелиев Муродулло угли
A STUDY ON THE COLLABORATIVE MECHANISM OF DIGITAL ARCHIVES GOVERNANCE AND TALENT GOVERNANCE: AN ANALYSIS BASED ON JOB COMPETENCY, PERFORMANCE EVALUATION, AND ORGANIZATIONAL EFFECTIVENESS 475
Wang Biao

SANOAT KORXONALARI INNOVATSION SALOHIYATINI BAHOLASH METODIKASINI TAKOMILLASHTIRISH 481
Bahodirov Shohruh Bahodir o'g'li
QIMMATLI QOG'OZLAR BOZORINI TARTIBGA SOLISHNING XALQARO TAJRIBASI 488
Mallabayev Jobir Baxtiyorovich
ANALYSIS OF THE FINANCIAL AND ECONOMIC ACTIVITY REPORTS OF OOO SAM TRADING STROY 493
Usmonova Dilfuza Ilhomovna
WAYS TO IMPROVE THE USE OF FOREIGN EXPERIENCE IN THE TRANSPORT

MUNDARIJA СОДЕРЖАНИЕ CONTENTS

Musayeva Shoira Azimovna
FOUNDATIONS FOR THE SUSTAINABLE DEVELOPMENT OF TRANSPORT LOGISTICS IN UZBEKISTAN 507
Muradov Alisher Kurbanbaevich
DAVLAT MULKINI BOSHQARISHNING INNOVATSION VA RAQAMLI MEXANIZMLARINI RIVOJLANTIRISH ISTIQBOLLARI 513
Musurmonqulov Muhammad Ural o‘g‘li
KORXONALARNING INVESTITSIYA FAOLIYATINI STRATEGIK BOSHQARISH: NAZARIYA VA ZAMONAVIY YONDASHUVLAR INTEGRATSIYASI 521
No‘monjonova Muazzam Mahbubjon qizi
KORXONALARDA DEBITORLIK VA KREDITORLIK QARZLARNI BOSHQARISHNING INNOVATSION YONDASHUVLARI VA ULARNI TAKOMILLASHTIRISH YO‘NALISHLARI 526
Mirzaev Ozod Furkatovich
INVESTITSIYA LOYIHALARINI MOLIYALASHTIRISH MEXANIZMLARINI RIVOJLANTIRISH: GIDROENERGETIKA SEKTORI MISOLIDA 531
Xusanov Shaxbozbek Shuxratjon o‘g‘li
ТЕХНОЛОГИЧЕСКИЕ ИННОВАЦИИ В КРАУДФАНДИНГЕ: БЛОКЧЕЙН, ИИ И БУДУЩЕЕ ИНВЕСТИРОВАНИЯ 538
Хамидова Фаридахон Абдулкарим кизи
Каримова Азиза Аъзамиддин кизи
BANK TIZIMIDA QO‘LLANILADIGAN RAQAMLI TEXNOLOGIYALARNING TURLARI VA RIVOJLANISH BOSQICHLARI 545
Ollokulova Feruza Mansurovna
Xursanova Shaxnoza Anvar qizi
TA’LIM MUASSASALARIDA QO‘SHIMCHA TA’LIM XIZMATLARINI BOSHQARISHNING NAZARIY YONDASHUVLARI 549
Safarova Kamola Shuxrat qizi
QASHQADARYO VILOYAT MINTAQASINING IQTISODIY XAVFSIZLIK DARAJASI VA UNI BAHOLASH USLUBIYATI 553
Nurxonov Komiljon Tovkarayevich
AYOLLARGA NISBATAN ZO‘RAVONLIKNING IQTISODIY OQIBATLARI VA UNI KAMAYTIRISHNING BARQAROR RIVOJLANISHDAGI O‘RNI 562
Feruza Bahodirxonovna Ibragimova
ИНВЕСТИЦИОННЫЙ И ИННОВАЦИОННЫЙ ПОТЕНЦИАЛ ТУРИЗМА В УЗБЕКИСТАНЕ: СТРУКТУРНЫЕ ТРАНСФОРМАЦИИ И НОВЫЕ ИСТОЧНИКИ РАЗВИТИЯ 567
Насиров Дилшод Фархадович
Асадов Амальжон Мехрожевич
Ахматов Алинур Дилшодович
ТЕОРЕТИЧЕСКИЕ МОДЕЛИ ИННОВАЦИОННОГО РАЗВИТИЯ ЭКОНОМИКИ 572
Насиров Дилшод Фархадович
Хамраева Севара Мамуржановна
Бахтиярова Алтынгул Бахтияровна
INVESTITSION JOZIBADORLIKKA TA’SIR QILUVCHI OMILLAR TAHLILI 579
Mamatqulova Hafiza Bahodir qizi
ЦИФРОВЫЕ ПЛАТФОРМЫ КАК НОВАЯ ФОРМА ОРГАНИЗАЦИИ БИЗНЕСА – ЭВОЛЮЦИЯ УПРАВЛЕНИЯ И ИНСТИТУЦИИ 586
Рахмонов Хумоюн Рустамжон угли
XORIJIY BANKLARNING YANGI BOZORLARGA KIRISH STRATEGIYALARI VA ULARNING MILLIY BANK TIZIMLARIGA TA‘SIRI (“IPOTEKA-BANK” AKSIYADORLIK TIJORAT BANKI MISOLIDA) 598
Kadirov Vaxid Marimbayevich
Rajabboyeva Asalxon Mahmud qizi
OECD VA YEVROPA ITTIFOQI MAMLAKATLARIDA BILVOSITA SOLIQQA TORTISH TIZIMLARINING QIYOSIY TAHLILI VA O‘ZBEKISTONDA UNI TAKOMILLASHTIRISH ISTIQBOLLARI 605
Tuxliyev Bozor Karimovich
Dusiyarov Sherzod Xolmuratovich
JISMONIY TARBIYANING INSON SALOMATLIGINI MUSTAHKAMLASHDAGI ROLI 614
Abdilaxatov Zafar Abdigapirovich

MUNDARIJA СОДЕРЖАНИЕ CONTENTS

СОВЕРШЕНСТВОВАНИЕ ОРГАНИЗАЦИОННО-ФУНКЦИОНАЛЬНОЙ
СТРУКТУРЫ УПРАВЛЕНИЯ ПРОЕКТАМИ ИНТЕЛЛЕКТУАЛЬНОЙ ТАМОЖНИ 621
Ли Ирина Валентиновна
JAHON IQTISODIYOTIDA O‘ZBEKISTONNI TUTGAN O‘RNI VA UNI RIVOJLANTIRISH YO‘LLARI 627
Boboqulov Sanjar Bahromqulovich
OBODONLASHTIRISH XIZMATLARI IJTIMOIY MEXANIZMINI TAKOMILLASHTIRISH 633
Hayitov Jamshid Xolvoyevich
Ibragimova Gulhayo Nuriddin qizi
O‘ZBEKISTON SUG‘URTA BOZORI TAHLILI 638
Hamroyeva Sabina Ismoil qizi
EXPLORATION OF TOURISM FLOW GENERATING IN SAMARKAND
UNDER THE BACKGROUND OF DIGITAL ECONOMY 644
Jie YANG
ПЕРСПЕКТИВЫ РАЗВИТИЯ ОЗДОРОВИТЕЛЬНОГО ТУРИЗМА В УЗБЕКИСТАНЕ 651
Усманова Диляфруз Каршиевна
YASHIL ISTE’MOL XULQ-ATVORINI SHAKLLANTIRISH OMILLARI VA
STRATEGIK ISTIQBOLLARI 656
Ishmuratov Baxodir Xusanovich
O‘ZBEKISTONDA INFLYATSIYA VA FOIZ SIYOSATINING BANK KREDITLARIGA TA’SIRI 661
Ibragimova Saule Orinbaevna
IJTIMOIY HIMOYA TIZIMI SAMARADORLIGINI BAHOLASHDA
IJTIMOIY-IQTISODIY KO‘RSATKICHLARNING ROLI: STATISTIK YONDASHUV 665
Qurbonboyev Abdulla Mansur o‘g‘li
O‘ZBEKISTONDA INFLYATSIYAGA QARSHI KURASH DASTURINI
AMALGA OSHIRISH YO‘NALISHLARI 671
Murtazayev Ulug‘bek Abdisalom o‘g‘li
XARAJATLAR HISOBINI YURUTISHNING ZAMONAVIY USULLARI TAHLILI 675
Xasanov Baxodir Akramovich
Yo‘lchiyev Oybek Ulug‘bek o‘g‘li
SUG‘URTA KOMPANIYALARINING MOLIYAVIY RISKLARINI
KOMPLEKS BAHOLASH METODOLOGIYASI 683
Baymuratova Gulirayxon Tursunbayevna
RAQAMLI TEXNOLOGIYALAR ASOSIDA BARQAROR TURIZMNI RIVOJLANTIRISH 688
Ibragimov Husen Ismailovich
KONSALTING XIZMATLARINING RIVOJLANISH EVOLYUTSIYASI
VA RAQAMLI TRANSFORMATSIYASI 692
Ermamatova Shoxsanam Ermamat qizi
GLOBAL BRANDING VS. LOCAL BRANDING: STRATEGIC
TRADE-OFFS IN INTERNATIONAL MARKETING 698
Aziz Kurbanovich Abdullaev
Mamasolieva Kamila
Akhmedova Zaynabkhon Khayrullo qizi
O‘ZBEKISTON RESPUBLIKASIDA INVESTITSIYA MUHITINI YAXSHILASH
MEXANIZMLARI VA ULARNING IQTISODIY O‘SISHGA TA’SIRI 706
Xatamov Nurbek Ochildiyevich
TIJORAT BANKLARINING SAMARADORLIGIGA TA’SIR QILUVCHI MAKRO
VA MIKROIQTISODIY KO‘RSATKICHLARNI EKONOMETRIK TAHLILI 711
Nabixo‘jayeva Maxfuza Ulug‘bekovna
AGROKLASTERLARDA MAHSULOT (ISH, XIZMAT)LARNI SOTISH
JARAYONLARI AUDITINING AMALIYOTI 717
Eshmuradov Ulug‘bek Tashmuratovich
SOG‘LIQNI SAQLASH TIZIMINI MOLIYALASHTIRISHDA DASTURIY
BYUDJETLASHTIRISHNI JORIY ETISHNING NAZARIY VA AMALIY ASOSLARI 723
Umidjon Abdullajonov
СОВЕРШЕНСТВОВАНИЕ СИСТЕМЫ УПРАВЛЕНИЯ ПРОБЛЕМНЫМИ
КРЕДИТАМИ В КОММЕРЧЕСКИХ БАНКАХ 730
Избосаров Бобуржон Бахриддинович
Ахмедова Улмасой Хусан кизи
СОВЕРШЕНСТВОВАНИЕ ГОСУДАРСТВЕННОЙ ФИНАНСОВОЙ

MUNDARIJA СОДЕРЖАНИЕ CONTENTS

ПОДДЕРЖКИ ПРИВЛЕЧЕНИЯ БЕДНЫХ СЕМЕЙ К ПРЕДПРИНИМАТЕЛЬСТВУ 736
Ережепов Кууанышбай Жиенбай улы
RAQAMLI TRANSFORMATSIYA SHAROITIDA SANOAT KORXONALARI
RAQOBATBARDOSHLIGIGA TA'SIR ETUVCHI ICHKI VA TASHQI OMILLAR TASNIFI 741
Jalolov Abbosxon Ravshanxon o'g'li
BYUDJET TASHKILOTLARIDA ASOSIY VOSITALAR HISOBINI
MODERNIZATSIYA QILISHNING USTUVOR YO'NALISHLARI 747
Ruziyev Shavkatjon Faxridinovich
KICHIK BIZNES SUBYEKTLARINI MOLIYAVIY TA'MINLASHNING XORIJIY TAJRIBASI 756
Aymurzaeva Gulnaz Puxarbaevna
YER-SUV RESURSLARINI BOSHQARISHDA RAQAMLI TEXNOLOGIYALAR
VA SUN'IY INTELLEKTNI JORIY ETISHNING IQTISODIY SAMARADORLIGI 762
Rustamov Umidjon Xayitboyevich
GEOSIYOSIY NOANIQLIK SHAROITIDA TA'MINOT
ZANJIRLARINI BOSHQARISHNING INNOVATSION MODELI 767
Nodir Xidirov G'iyosaliyevich
Sarvinozxon Lutfullayeva Azizxon qizi
NEFT-GAZ SANOATIDA RAQAMLI TEXNOLOGIYALARDAN
FOYDALANISHNING XALQARO TAJRIBASI 775
Mallayev Sirojiddin Eshdavlatovich
AGROKLASTERLAR RIVOJLANISHINING INSTITUSIONAL-IQTISODIY NAZARIY MODELI 781
O'rinboyev Ulug'bek Otabekovich
ИНТЕГРАЦИЯ ПРИНЦИПОВ CSR В СИСТЕМУ УСТОЙЧИВОГО
КОРПОРАТИВНОГО УПРАВЛЕНИЯ 789
Идиева Наргиза Олимовна
Норова Саломат Юсуповна
KORXONALARNING INVESTITSIYA FAOLIYATINI STRATEGIK BOSHQARISH:
NAZARIYA VA ZAMONAVIY YONDASHUVLAR INTEGRATSIYASI 797
No'monjonova Muazzam Mahbubjon qizi
ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГИЧЕСКИЕ АСПЕКТЫ ВЗАИМОСВЯЗИ
БЕРЕЖЛИВОСТИ И ИННОВАЦИЙ 803
Аллабергано в Закир Гаибович
"YASHIL IQTISODIYOT" BARQAROR RIVOJLANISHNING
MUHIM YO'NALISHI SIFATIDA (YEVROPA ITTIFOQI MISOLIDA) 809
Sharifxodjayev Shavkat Oqilovich
Achilova Shirin Shavkat qizi
DON MAHSULOTLARI KORXONALARIDA RESURSLARDAN
FOYDALANISHNING IQTISODIY AHAMIYATI 815
Aipova Iroda Ikramovna
DON MAHSULOTLARI SANOATIDA EKOLOGIK VA IQTISODIY
SAMARADORLIKNI UYG'UNLASHTIRISH 820
Aipova Iroda Ikramovna
YASHIL IQTISODIYOT SHAROITIDA KO'P KVARTIRALI UY-JOY FONDIGA
XIZMAT KO'RSATISH TIZIMINI INNOVATSION RIVOJLANTIRISH 826
Najmiddinov Sherzod Qiyomiddin o'g'li
Berdiyeva Dilfuza Axatovna
ENERGETIKA INFRATUZILMASINING HUDUDIY RIVOJLANISH VA IJTIMOIY TENGLIKKA TA'SIRI 831
Babajanova Dilfuza Abdurasulovna
SANOAT KORXONALARIDA QAROR QABUL QILISH JARAYONLARIGA SUN'IY INTELLEKT
TEXNOLOGIYALARINI JORIY ETISH SAMARADORLIGI 836
Xusanova Malohat Mingnorovna
АНАЛИЗ СИСТЕМЫ УПРАВЛЕНИЯ ПРОЕКТАМИ И ПРОГРАММАМИ
СТРАТЕГИЧЕСКОГО РАЗВИТИЯ ООО «YANGI ZAMON TUHFASI» 842
Шавкатов Шохаббос Шухрат угли
O'ZBEKISTON MISOLIDA LOMBARD SEKTORI MOLIYAVIY
KO'RSATKICHLARI VA HISOB AMALIYOTI 854
Maksud Zaxirov
IQTISODIY O'SISH VA O'ZBEKISTONNING YAIM DARAJASI 859
Nurova Farog'at Salohiddin qizi

MUNDARIJA СОДЕРЖАНИЕ CONTENTS

MINTAQAVIY MEHNAT BOZORI - XALQARO MEHNAT BOZORINING BIR QISMI SIFATIDA 864
Ismatova Shoxsanam Abdulaziz qizi
DIGITAL INTERNATIONAL MARKETING: PROMOTION WITHOUT BORDERS
(Rapid entry into foreign markets on a minimal budget using social media,
influencers, and marketplaces (Amazon, AliExpress)) 869
Abdullaev Aziz Kurbanovich
Azimov Khumoyun Khamid ugli
Pardayev Khusniddin Jakhongir ugli
O‘ZBEKISTONDA KICHIK BIZNESNI RIVOJLANTIRISHDA NOSTANDART
BANDLIK SHAKLLARIDAN FOYDALANISHNING ILG‘OR XORIJ TAJRIBALARI 878
Fayzullayev Nurulla Baxromovich
TIBBIYOT TIZIMINI MOLIYALASHTIRISHNING YANGI YECHIMLARI 885
Muhammadiev Ramz Zoirjon o‘g‘li
BANKLAR INNOVATSION FAOLIYATNI RIVOJLANTIRISHDA
KORPORATIV BOSHQARUV TIZIMINING O‘RNI 888
Muxtorova Shaxlo Farxodovna
TADBIRKORLIK SUBYEKTLARIDA INVESTITSIYA LOYIHALARINI
MOLIYALASHTIRISH MANBALARI TAHLILI 893
Nazirova Sayyora Baxtiyorovna
Ergasheva Komila To‘ra qizi
MAHALLALARDA TADBIRKORLIK EKOTIZIMINI SHAKLLANTIRISH VA
RIVOJLANTIRISHDA INSTITUTSIONAL ISLOHOTLARNING METODOLOGIK MODELI 897
Sharopova Nafosat Radjabovna
SANOAT KORXONALARIDA LOGISTIKA TIZIMINING SAMARADORLIGINI BAHOLASH 904
Shoyimov Sarvar Qahramon o‘g‘li
БУХГАЛТЕРСКИЙ УЧЕТ В СИСТЕМЕ КОРПОРАТИВНОГО КОНТРОЛЯ
В УСЛОВИЯХ «ЗЕЛЕНОЙ» ЭКОНОМИКИ 908
Эргашева Шахло Тургуновна
ISHLAB CHIQARUVCHI ORTIQCHALIGI VA ISTE’MOLCHI ORTIQCHALIGI 915
Ortiqov G‘anisher Xudoyberdi o‘g‘li
Xo‘jaqulov Hasan Dilshod o‘g‘li
РАЗВИТИЕ БЕЗНАЛИЧНЫХ ПЛАТЕЖЕЙ КАК ФАКТОР ПОВЫШЕНИЯ
ЭФФЕКТИВНОСТИ СФЕРЫ УСЛУГ В РЕСПУБЛИКЕ УЗБЕКИСТАН 920
Ишонкулова Феруза Асатовна
O‘ZBEKISTON MEHMONXONA XO‘JALIKLARIDA BUXGALTERIYA
HISOBI VA AUDIT TIZIMINI TAKOMILLASHTIRISH 926
Asqarova Lobarxon Usmanjanovna
KORPORATIV BIRLASHISHLAR VA QO‘SHIB OLISHLAR: NAZARIY ASOSLARI
VA RIVOJLANISH ISTIQBOLLARI 930
Latipova Shaxnoza Maxmudovna
Xolmurodova Sevara Asqarovna
MAMLAKATIMIZ QISHLOQ XO‘JALIGIDA OZIQ-OVQAT SANOATI
KORXONALARINING ZAMONAVIY BOSHQARUVI 936
Siddiqov Zoxid Tulkunovich
O‘ZBEKISTON RESPUBLIKASIDA IQTISODIY MEXANIZMNING QIYMATNI
BAHOLASH VA NARX SHAKLLANISHIGA TA’SIRINI KUCHAYTIRISH 941
Rasulev Alisher Fayziyevich
Oxunova Oygul Usmonjon qizi
THE ROLE OF COUNTRY-OF-ORIGIN EFFECT IN CONSUMER PURCHASING DECISIONS 950
Matrizayev Sarvarbek Anvar o‘g‘li
Abdurakhmonov Javlonbek Ravshan o‘g‘li
Aziz Kurbanovich Abdullaev
ОРГАНИЗАЦИОННО-ЭКОНОМИЧЕСКИЙ МЕХАНИЗМ ИННОВАЦИОННОГО
УПРАВЛЕНИЯ И ПРОГНОЗИРОВАНИЕ РАЗВИТИЯ АГРАРНОГО СЕКТОРА
(НА ПРИМЕРЕ КАШКАДАРЬИНСКОЙ ОБЛАСТИ) 960
Эргашев Гайрат Уралович
YOSH YENGIL ATLETIKACHILARNING JISMONIY SIFATLARINI RIVOJLANTIRISH 965
Abdilaxatov Zafar Abdigapirovich

MUNDARIJA СОДЕРЖАНИЕ CONTENTS

YASHIL IQTISODIYOT SHAROITIDA KICHIK BIZNESNI RIVOJLANTIRISH STRATEGIYALARI 972
Zakirov Mir Timur Zakir o‘g‘li

HUDUDLARNI IJTIMOIY-IQTISODIY RIVOJLANTIRISHDAGI NOMUTANOSIBLIKLARNI BAHOLASH: KOGNITIV VA EKONOMETRIK MODELLASHTIRISH YONDASHUVI 976
Madaminov Sardorbek Qadamovich

KICHIK VA O‘RTA BIZNES SUBYEKTLARINI SEGMENTLASH ORQALI MOLIYALASHTIRISH MODELI 981
Annaklichev Saxi Saparmuxamedovich

TURIZM TURLARINI DIVERSIFIKATSIYALASH JARAYONLARINI BOSHQARUV SAMARADORLIGIGA OMILLAR TA’SIRINI BAHOLASHDA TAHLIL METODOLOGIYALARINING QO‘LLANILISHI 986
Saidova Dilfuza Abdufattohovna

TURIZM TURLARINI DIVERSIFIKATSIYALASH JARAYONLARINI BOSHQARUV SAMARADORLIGIGA OMILLAR TA'SIRINI BAHOLASHDA TAHLIL METODOLOGIYALARINING QO'LLANILISHI

Saidova Dilfuza Abdufattohovna
Shaxrisabz davlat pedagogika instituti
Ta'lim sifati nazorati bo'limi bosh mutaxassisi, PhD
ORCID: 0009-0006-4170-5535
Email: dilfuza_989@mail.ru

Annotatsiya. Mazkur maqolada turizm turlarini diversifikatsiyalash jarayonlarini boshqarish samaradorligiga ta'sir etuvchi omillarni baholashning nazariy va amaliy jihatlari tadqiq etilgan. Tadqiqot doirasida diversifikatsiya tushunchasining strategik mazmuni, uning turizm bozori barqarorligi va raqobatbardoshligiga ta'siri ilmiy asosda yoritilgan. Boshqaruv samaradorligini aniqlash maqsadida diversifikatsiya indekslari (Herfindahl–Hirschman indeksi, Shennon entropiyasi), samaradorlik koeffitsiyentlari, KPI monitoring tizimi hamda korrelyatsion yondashuvlar qo'llanilgan. Tahlil natijalari diversifikatsiya darajasi va boshqaruv mexanizmlari o'rtasida uzviy bog'liqlik mavjudligini, infratuzilmaviy o'sish va xizmatlar tijoratlashtirilishi o'rtasida muvozanat saqlash zarurligi bo'yicha ilmiy-amaliy tavsiyalar ishlab chiqishga xizmat qiladi.

Kalit so'zlar: turizm, turizm turlari, diversifikatsiya, boshqaruv samaradorligi, tahlil metodologiyasi, KPI, Herfindahl–Hirschman indeksi, Shennon entropiyasi, infratuzilma, turpaketlash darajasi, ekonometrik tahlil, barqaror rivojlanish.

Abstract. This article explores the theoretical and practical aspects of assessing the factors affecting the effectiveness of the management of the processes of diversification of tourism types. Within the framework of the study, the strategic content of the concept of diversification, its impact on the stability and competitiveness of the tourism market are covered on a scientific basis. Diversification indices (Herfindahl–Hirschman Index, Shannon entropy), efficiency coefficients, KPI monitoring system and correlation approaches have been used to determine management effectiveness. The results of the analysis suggest that there is an inextricable relationship between the level of diversification and management mechanisms, serve to develop scientific and practical recommendations on the need to maintain a balance between infrastructural growth and commercialization of services.

Key words: tourism, tourism types, diversification, management efficiency, analysis methodology, KPI, Herfindahl–Hirschman Index, Shannon entropy, infrastructure, level of turpetization, econometric analysis, sustainable development.

Аннотация. В данной статье рассмотрены теоретические и практические аспекты оценки факторов, влияющих на эффективность управления процессами диверсификации видов туризма. В рамках исследования научно обосновано стратегическое содержание понятия диверсификации, ее влияние на устойчивость и конкурентоспособность туристского рынка. Для определения эффективности управления использовались индексы диверсификации (индекс Херфиндаля–Хиршмана, энтропия Шеннона), коэффициенты эффективности, система мониторинга KPI, а также корреляционные подходы. Результаты анализа служат для разработки научно-практических рекомендаций о наличии неразрывной связи между уровнем диверсификации и механизмами управления, о необходимости поддержания баланса между ростом инфраструктуры и коммерциализацией услуг.

Ключевые слова: туризм, виды туризма, диверсификация, эффективность управления, методология анализа, KPI, индекс Херфиндаля–Хиршмана, энтропия Шеннона, инфраструктура, уровень турпакетирования, эконометрический анализ, устойчивое развитие.

KIRISH

Jahon iqtisodiyotida turizm sohasi barqaror o‘sish sur’atlariga ega bo‘lgan strategik tarmoqlardan biri sifatida e’tirof etiladi. U nafaqat yalpi ichki mahsulot hajmini oshirish, balki yangi ish o‘rinlari yaratish, kichik biznes va xususiy tadbirkorlikni qo‘llab-quvvatlash, hududlar o‘rtasida iqtisodiy tenglikni ta’minlash kabi muhim vazifalarni ham bajaradi. Xususan, World Tourism Organization tahlillariga ko‘ra, turizm global xizmatlar savdosining salmoqli qismini tashkil etib, ko‘plab rivojlanayotgan mamlakatlarda valyuta tushumlarining asosiy manbasiga aylangan. Shu bilan birga, sohaning yuqori darajada tashqi omillarga bog‘liqligi uning barqaror rivojlanishiga jiddiy ta’sir ko‘rsatadi.

So‘nggi o‘n yilliklarda turizm bozorida sifat jihatidan yangi bosqich kuzatilmoqda. An’anaviy ommaviy turizm o‘rnini individuallashgan, tajribaga yo‘naltirilgan, ekologik va madaniy qadriyatlarga asoslangan turizm turlari egallamoqda. Raqamli platformalarning keng tarqalishi, onlayn bronlash tizimlari, ijtimoiy tarmoqlar orqali targ‘ibot imkoniyatlari turistik mahsulotlarning shakllanishi va sotilishi mexanizmini tubdan o‘zgartirdi. Bunday sharoitda turizmni bir yoki ikki ustuvor yo‘nalish asosida rivojlantirish iqtisodiy xavflarni oshiradi. Shu sababli turizm turlarini diversifikatsiyalash masalasi strategik ahamiyat kasb etmoqda.

Diversifikatsiya tushunchasi iqtisodiy nazariyada korxona yoki tarmoq faoliyatini turli yo‘nalishlar bo‘yicha kengaytirish orqali xavflarni kamaytirish va daromad barqarorligini ta’minlashni anglatadi. Turizm sohasida bu jarayon madaniy-tarixiy, ziyorat, ekologik, agroturizm, tibbiy, sport, ekstremal va MICE kabi turli segmentlarni parallel ravishda rivojlantirishni o‘z ichiga oladi. Bunda har bir turizm yo‘nalishi muayyan resurs bazasi, infratuzilma va boshqaruv yondashuvini talab etadi. Shu nuqtayi nazardan, diversifikatsiya faqat turlar sonini ko‘paytirish emas, balki ular o‘rtasida samarali mutanosiblikni ta’minlashni ham anglatadi.

Ayniqsa, pandemiyadan keyingi davr turizm siyosatini qayta ko‘rib chiqish zarurligini ko‘rsatdi. Bir qator mamlakatlarda ichki turizmni rivojlantirish, ekologik va qishloq turizmiga e’tiborni kuchaytirish orqali sohaning tiklanishiga erishildi. Bu tajriba diversifikatsiyaning inqirozlarga chidamlilikni oshirishda muhim vosita ekanini tasdiqladi. Shu bilan birga, diversifikatsiya jarayonlari o‘z-o‘zidan samara bermaydi. Ular tizimli rejalashtirish, institutsional muvofiqlashtirish va ilmiy asoslangan boshqaruv qarorlarini talab etadi.

Boshqaruv samaradorligi masalasi ushbu jarayonda hal qiluvchi ahamiyatga ega. Turizm turlarini rivojlantirishga qaratilgan dasturlar, investitsiya loyihalari va marketing strategiyalari o‘z natijasini qay darajada berayotganini aniq baholash zarur. Samaradorlikni baholashda faqat miqdoriy ko‘rsatkichlar bilan cheklanish yetarli emas. Ijtimoiy ta’sir, aholi bandligi, ekologik barqarorlik, hududiy infratuzilmaning yuklanish darajasi kabi ko‘p qirrali omillar ham hisobga olinishi kerak.

Zamonaviy ilmiy tadqiqotlarda diversifikatsiya jarayonlarini baholashda iqtisodiy-matematik modellar, ko‘p omilli regressiya tahlili, indeks usullari, klaster tahlili va samaradorlikni o‘lchashning noparametrik usullari keng qo‘llanilmoqda. Biroq turizm sohasida boshqaruv samaradorligini kompleks yondashuv asosida tahlil qilish masalasi yetarlicha ishlab chiqilmagan. Ayniqsa, omillar o‘zaro bog‘liqligini tizimli ravishda o‘rganish va ularning ta’sir darajasini aniqlash dolzarb ilmiy vazifa bo‘lib qolmoqda.

O‘zbekiston sharoitida turizmni iqtisodiyotning ustuvor tarmog‘i sifatida rivojlantirishga qaratilgan keng ko‘lamli islohotlar amalga oshirilmoqda. Yangi turistik yo‘nalishlarni shakllantirish, infratuzilmani modernizatsiya qilish, vizaviy tartiblarni liberallashtirish va xususiy sektor ishtirokini kengaytirish chora-tadbirlari diversifikatsiya jarayonlarini jadallashtirmoqda. Shu bilan birga, ushbu jarayonlarning boshqaruv samaradorligini ilmiy asosda baholash, mavjud omillarning ta’sirini aniqlash va strategik qarorlar qabul qilish mexanizmlarini takomillashtirish muhim ahamiyat kasb etadi.

Shu munosabat bilan mazkur tadqiqot turizm turlarini diversifikatsiyalash jarayonlarining boshqaruv samaradorligiga ta’sir etuvchi omillarni aniqlash va ularni zamonaviy tahlil metodologiyalari asosida baholashga qaratilgan.

Hozirgi bosqichda jahon turizm bozori yuqori noaniqlik, kuchli raqobat va tez o‘zgaruvchan talab sharoitida rivojlanmoqda. Global iqtisodiy inqirozlar, pandemiya oqibatlari, geosiyosiy ziddiyatlar va transport-logistika zanjirlaridagi uzilishlar turizm sohasining tashqi omillarga sezgirligini yaqqol namoyon etdi. Xususan, World Tourism Organization ma’lumotlari turizm oqimlarining qisqa vaqt ichida keskin kamayishi ayrim mamlakatlar iqtisodiyotiga jiddiy ta’sir ko‘rsatganini ko‘rsatadi. Bu holat turizmni bir yoki ikki ustuvor yo‘nalishga tayanish asosida rivojlantirish xavfli ekanini tasdiqladi.

Shu nuqtayi nazardan, turizm turlarini diversifikatsiyalash iqtisodiy barqarorlikni ta’minlashning muhim vositasi sifatida namoyon bo‘lmoqda. Diversifikatsiya orqali turistik xizmatlar tarkibi kengayadi, bozor segmentlari ko‘payadi va daromad manbalari turlicha yo‘nalishlarda shakllanadi. Bu esa mavsumiylik ta’sirini kamaytirish, ichki va tashqi turistik oqimlar o‘rtasida mutanosiblikni ta’minlash hamda xavflarni taqsimlash imkonini beradi.

Ko‘pgina hollarda faqat turistlar soni yoki yalpi daromad ko‘rsatkichlari asos qilib olinadi. Vaholanki, diversifikatsiya samaradorligini baholashda bandlik darajasi, hududiy rivojlanish dinamikasi, kichik biznes ulushi, ekologik barqarorlik va ijtimoiy ta’sir kabi omillar ham hisobga olinishi lozim. Demak, masala kompleks yondashuvni talab etadi.

Shuningdek, raqamlashtirish jarayonlari turizm boshqaruviga yangi talablarni qo‘ymoqda. Big data tahlili, onlayn bronlash platformalari ma’lumotlari, turistik oqimlar geografiyasi bo‘yicha real vaqt rejimidagi axborotlar diversifikatsiya strategiyalarini aniqlashda muhim manba hisoblanadi. Biroq ushbu ma’lumotlardan samarali foydalanish uchun zamonaviy tahlil metodologiyalarini qo‘llash zarur.

Yuqoridagi holatlardan kelib chiqib, aytish mumkinki, turizm turlarini diversifikatsiyalash jarayonlarining boshqaruv samaradorligiga ta’sir etuvchi omillarni aniqlash va ularni ilmiy asoslangan tahlil usullari orqali baholash nafaqat nazariy, balki amaliy jihatdan ham dolzarbdir. Bu tadqiqot natijalari strategik rejalashtirishni takomillashtirish, investitsiya siyosatini optimallashtirish va turizm sohasining barqaror rivojlanishini ta’minlashda muhim ilmiy-amaliy ahamiyatga ega.

MAVZUGA OID ADABIYOTLAR SHARHI

Turizm turlarini diversifikatsiyalash va uning boshqaruv samaradorligiga ta’sirini baholash masalasi ikki yirik ilmiy maydon kesimida shakllangan: strategik boshqaruv va diversifikatsiya nazariyasi; turizm yo‘nalishlari raqobatbardoshligi, barqarorligi va samaradorligini o‘lchash metodologiyalari. Mavzuni ilmiy asoslashda ushbu ikki yo‘nalishni integratsiya qilish hal qiluvchi ahamiyatga ega, chunki turizmda diversifikatsiya «qanday turlar qo‘shildi?» degan savoldan ko‘ra, «qaysi omillar va qaysi boshqaruv mexanizmlari natijadorlikni oshirdi?» degan savolga javob berishni talab qiladi.

Strategik boshqaruv adabiyotlarida diversifikatsiya ko‘pincha risklarni taqsimlash, bozorga chiqish imkoniyatlarini kengaytirish va qiymat zanjirida ustunlik hosil qilish vositasi sifatida talqin qilinadi. M. Porter raqobat ustunligini qiymat zanjiri va tarmoq raqobati tahlili orqali tushuntirib, yangi mahsulot (yoki xizmat) yo‘nalishini joriy etishda «qaysi faoliyat turi qiymat yaratayapti?» degan savolni markazga qo‘yadi. Bu yondashuv turizmda diversifikatsiyani faqat «turlar soni» bilan emas, balki logistika, servis standarti, kanallar (onlayn/oflayn), kadrlar va brendlash kabi tarkibiy bo‘g‘inlar samaradorligi bilan bog‘lash imkonini beradi [1]. Ammo Porter modeli turizm singari sezgir tarmoqlardagi ijtimoiy-ekologik ta’sir va barqarorlik indikatorlarini mustaqil blok sifatida yetarlicha ochib bermaydi (amalda u keyingi tadqiqotlar hisobiga to‘ldiriladi).

I. Ansoffning mahsulot–bozor matritsasi diversifikatsiyani «yangi mahsulot + yangi bozor» eng yuqori riskli strategiya sifatida qarab, qaror qabul qilishni ssenariy va risklar asosida asoslash zarurligini ko‘rsatadi. Turizmda bu — yangi turizm turini ishlab chiqishda (masalan, tibbiy yoki MICE) infratuzilma tayyorgarligi, huquqiy rejim, kadrlar salohiyati va marketing kanallari bir vaqtning o‘zida o‘zgarishini anglatadi [2]. Biroq Ansoff matritsasi ham ko‘proq strategiyani tanlash logikasini beradi, ammo «boshqaruv samaradorligini qanday o‘lchaymiz?» degan savolni to‘liq yechmaydi; shu bois uni statistik va iqtisodiy-matematik baholash usullari bilan birlashtirish talab etiladi.

Turizm adabiyotlarida diversifikatsiya ko‘pincha yo‘nalish (destination) rivojlanish bosqichlari bilan bog‘lanadi. R. Batlerning Tourism Area Life Cycle (TALC) modeliga ko‘ra, yo‘nalishlar o‘sishdan so‘ng stagnatsiyaga kelganda mahsulotni yangilash yoki diversifikatsiya qilish orqali «qayta jonlanish» imkoni paydo bo‘ladi [3]. Ushbu nazariya diversifikatsiyani strategik zarurat sifatida asoslab beradi: agar mahsulot portfeli yangilanmasa, raqobatbardoshlik pasayadi. Lekin TALC ko‘proq konseptual ramka bo‘lib, o‘lchov va hisob-kitob indikatorlarini aniq tarzda standartlashtirmaydi; amaliyotda bu regional ma’lumotlar tizimi yetarli bo‘lmaganda subyektiv talqinlarga ham olib kelishi mumkin.

Raqobatbardoshlikni baholashda esa Dvayer va Kimning modellari hamda Ritchi–Krauch konsepsiyasi keng qo‘llaniladi. Dvayer–Kim modeli turizm raqobatbardoshligiga ta’sir etuvchi omillar majmuasini (resurslar, menejment, talab sharoiti, situatsiyaviy omillar) indikatorlar bilan bog‘lashga urinadi [4]. Bu yondashuvning kuchli tomoni — omillarning ko‘p darajali tizimi va indikatorlar orqali taqqoslash imkoniyati. Kamchiligi — indikatorlar tanlovi va og‘irlik (weight) masalasi: turli mamlakat/hududlarda ma’lumotlar turlicha, ba’zi ko‘rsatkichlar o‘lchanmaydi yoki «proksi» orqali baholanadi, bu esa natijalarni solishtirishda xatolik xavfini oshiradi.

Ritchi–Krauchning «raqobatbardosh yo‘nalish» konsepsiyasi barqarorlikni raqobatbardoshlikning asosiy sharti sifatida qo‘yadi va menejment (destination management) blokini markazga chiqaradi. Diversifikatsiyani boshqaruv samaradorligi nuqtayi nazaridan o‘rganishda bu muhim: «mahsulot turlari ko‘paydi» degan natija emas, «menejment tizimi resurslarni qanday muvofiqlashtirdi?» degan savolga yo‘naltirib beradi [5]. Lekin mazkur model ham ko‘pincha sifat tahliliga suyanadi; uni miqdoriy baholashga o‘tkazish uchun DEA, regressiya, indeksatsiya kabi usullar bilan metodologik integratsiya talab etiladi.

So‘nggi yillarda turizmda samaradorlikni baholashda Data Envelopment Analysis (DEA) usuli keng tarqaldi. Fuks turizm yo‘nalishlarini «xizmat ishlab chiqarish tizimi» sifatida qarab, kiruvchi resurslar (investitsiya, mehnat, infratuzilma) va chiquvchi natijalar (turistlar soni, daromad, to‘ldirish koeffitsiyenti) nisbati orqali benchmarking qilishni asoslab bergan [6]. DEAning ustunligi — ko‘p kirish/ko‘p chiqish holatlarida ham parametrik funksiya talab qilmasdan samaradorlikni solishtirish imkoni. Kamchiligi — natija indikatorlari to‘g‘ri tanlanmasa, «samarador»

deb topilgan obyekt amalda ekologik yoki ijtimoiy zarar hisobiga yuqori natija bergan bo‘lishi mumkin. Shuning uchun keyingi tadqiqotlarda DEAni barqarorlik indikatorlari bilan boyitish tendensiyasi paydo bo‘ldi.

Yevropa mamlakatlari kesimida DEAni barqarorlik nuqtayi nazaridan qo‘llagan tadqiqotlar turizm samaradorligini faqat iqtisodiy natija bilan emas, talab barqarorligi va ekologik komponentlar bilan ham bog‘lashga intiladi [7]. Bu yo‘nalish turizm diversifikatsiyasi boshqaruvida muhim: diversifikatsiyaning «iqtisodiy foydasi» qisqa muddatda ko‘rinsa ham, barqarorlik hisobga olinmasa, uzoq muddatda yo‘nalish raqobatbardoshligi pasayadi.

Shu bilan birga, turizm bozorini diversifikatsiyalashni o‘lchashda Herfindahl–Hirschman Index (HHI) kabi konsentratsiya indeksiga asoslangan yondashuvlar keng uchraydi. Mamlakatlar kesimida turizm bozori diversifikatsiyasining «yaqinlashuvi (convergence)»ni tahlil qilgan ishlarda HHI asosida turizm oqimi yoki bozorlar tarkibidagi konsentratsiya o‘zgarishlari baholanadi [8]. Bu yondashuvning afzalligi — sodda va taqqoslanuvchan indikator. Kamchiligi — HHI «qanday boshqaruv qarorlari» sabab o‘zgarganini emas, faqat natija sifatida konsentratsiyani ko‘rsatadi; shuning uchun HHI regressiya yoki panel ma’lumotlar tahlili bilan birga qo‘llanilganda ilmiy qiymati ortadi.

UN Tourism (UNWTO) materiallarida diversifikatsiya, innovatsiya va barqarorlik o‘zaro bog‘liq ustuvor yo‘nalish sifatida talqin qilinadi. Bu yondashuv turizm siyosatini shakllantirishda «mahsulotni ko‘paytirish»dan ko‘ra «ta’sirni boshqarish» (inson kapitali, mas’ul turizm, hududiy tenglik)ni birinchi o‘ringa qo‘yadi [9,10]. Biroq siyosat hujjatlaridagi umumiy tavsiyalar har doim ham baholash metodologiyasining aniq algoritmlariga aylantirilmagan bo‘ladi; ayniqsa, mahalliy statistika infratuzilmasi kuchsiz bo‘lgan sharoitda indikatorlar tizimini joriy qilishda metodik bo‘shliqlar saqlanib qoladi.

O‘zbekiston bo‘yicha mahalliy adabiyotlarda diversifikatsiya ko‘proq turizm salohiyati va resurslar tavsifi, institutsional islohotlar, ichki turizmni rag‘batlantirish, infratuzilma va raqamlashtirish masalalari bilan bog‘langan.

Masalan, ichki turizmning iqtisodiy ko‘rsatkichlarga ta’sirini tahlil qilgan tadqiqotlarda ichki turizmning diversifikatsiya va sektorlar rivojiga hissasi ta’kidlanadi, ammo baholash ko‘p hollarda makro ko‘rsatkichlar bilan cheklanadi; diversifikatsiyaning qaysi turi (ziyorat, eko, gastro va h.k.) qanday kanal orqali bandlik yoki daromadga ta’sir qilgani detallashtirilmaydi.

Ishonchli jihatlardan biri — mahalliy maqolalarda turizm mahsulotini diversifikatsiya qilishning amaliyotga xos mexanizmlari (marshrutlar, klasterlar, servis zonalari, marketing) ko‘p tilga olinadi. Masalan, «turistik mahsulotlar diversifikatsiyasi» mavzusidagi ishlar strategiyaning amaliy vositalarini sanab o‘tadi [11]. Biroq bu tadqiqotlarda tanqidiy muammo — metodologik qismning yetarlicha chuqur emasligi: indikatorlar tizimi, ma’lumot manbalari, natijalarni tekshirish (robustness) va omillar ta’sirini aniq ajratib berish kam uchraydi.

So‘nggi yillarda «smart management» va raqamlashtirishni iqtisodiy diversifikatsiya bilan bog‘lagan ishlar ham paydo bo‘lmoqda. Ularning afzalligi — zamonaviy boshqaruv instrumentlarini (raqamli platformalar, ma’lumotlar asosida qaror qabul qilish) kun tartibiga olib chiqishi. Kamchiligi — ko‘p tadqiqotlarda «aqlli boshqaruv» tushunchasi operatsionallashtirilmagan: qaysi aniq KPIlar orqali smart management samaradorligi baholanishi, qaysi ma’lumotlar bazasiga tayanilishi va model qanday verifikatsiya qilinishi yetarlicha ochiq emas [12].

Infratuzilma va maxsus turizm yo‘nalishlariga (masalan, ekoturizm) bag‘ishlangan tadqiqotlar resurs determinantlarini aniqlash va amaliyotdagi to‘siqlarni ko‘rsatishda foydali. Biroq ularni diversifikatsiyaning «boshqaruv samaradorligi» bilan bog‘laydigan o‘lchov modellari (DEA/regressiya/indeks + sifat tahlili integratsiyasi) kamroq uchraydi [13].

Xorijiy adabiyotlar diversifikatsiyani nazariy jihatdan asoslab, samaradorlikni o‘lchash uchun bir qator kuchli metodologiyalarni (DEA, panel regressiya, indeksli baholash) taqdim etadi. Mahalliy adabiyotlar esa resurslar, imkoniyatlar va islohotlarning amaliy mazmunini yoritadi. Biroq ikki qatlamni bog‘laydigan yagona metodologik platforma — ya’ni diversifikatsiya indeksi, boshqaruv samaradorligi ko‘rsatkichlari, omillar ta’sirini ajratib beradigan ekonometrik/DEA modellar, sifat tahlili (SWOT/PEST) orqali natijani izohlash integratsiyasi hali yetarli darajada shakllanmagan. Mazkur maqolaning ilmiy yo‘nalishi aynan shu bo‘shliqni to‘ldirishga xizmat qiladi.

TADQIQOT METODOLOGIYASI

Turizm turlarini diversifikatsiyalash jarayonlarini boshqaruv samaradorligiga omillar ta’sirini baholashda tahlil metodologiyalarining qo‘llanilishi, tizimli tahlil, tarixiylik va mantiqiylik, induksiya va deduksiya, analiz va sintez, qiyosiy va selektiv tanlab tadqiq qilish, monografik tahlil hamda guruhlash usullari qo‘llanilgan.

TAHLIL VA NATIJALAR

Bugungi kunda turistlar talabida sifat jihatidan o‘zgarish kuzatilmoqda. Ekologik toza hududlar, milliy an’analarga boy qishloq muhiti, tibbiy va sog‘lomlashtirish xizmatlari, ekstremal va tajribaga asoslangan

turizm turlariga qiziqish ortmoqda. Bu esa turizm siyosatini yangi talablarga moslashtirishni talab etadi. Agar diversifikatsiya jarayonlari ilmiy asosda boshqarilmasa, resurslarning samarasiz taqsimlanishi, infratuzilma yuklanishining nomutanosibligi va investitsiya qaytimi past bo‘lishi mumkin.

O‘zbekiston sharoitida turizmni iqtisodiyotning drayver tarmoqlaridan biriga aylantirish bo‘yicha keng ko‘lamli chora-tadbirlar amalga oshirilmoqda. Mamlakatning boy tarixiy-madaniy merosi, tabiiy landshaftlari va ziyorat obyektlari turli turizm yo‘nalishlarini rivojlantirish uchun katta imkoniyat yaratadi. Biroq amaliyot shuni ko‘rsatadiki, diversifikatsiya faqat yangi marshrutlar ochish yoki yangi xizmat turlarini joriy etish bilan cheklanmasligi kerak. Uning natijaviyligi boshqaruv mexanizmlarining samaradorligiga, institutsional muvofiqlashtirish darajasiga va tahlil instrumentlarining to‘g‘ri qo‘llanilishiga bog‘liq.

Turizm turlarini diversifikatsiyalashni boshqarish samaradorligi «yangi turlar joriy etildi» degan fakt bilan emas, balki resurslar (infratuzilma, biznes subyektlari, marketing/sotuv kanallari) qanday natija bergani bilan o‘lchanadi. Shuning uchun baholash metodologiyasi quyidagi 4 blokdan tashkil etildi:

A) Trend tahlil (dinamika): 2020–2024-yillarda kiruvchi/chiquvchi turizm oqimlari, turfirmalar faoliyati, mehmonxona sektori ko‘rsatkichlari o‘zgarishi.

B) Samaradorlik koeffitsiyentlari (KPI): 1 turfirma hisobiga xizmat ko‘rsatilganlar; 1 turfirma hisobiga sotilgan turlar; «turpaketlash darajasi» (sotilgan turlar / kiruvchi safarlar); mehmonxona hisobiga joylashtirilganlar.

C) Tuzilmaviy diversifikatsiya indeksi (struktura tahlili): 2024-yilda kiruvchi turistik safarlar maqsadlari kesimida HHI (Herfindahl–Hirschman Index) va Shennon entropiyasi hisoblandi (ma’lumotlar mavjud yil uchun).

D) Omil ta’sirini baholash (ekonometrik/korrelyatsion yondashuv): kichik vaqt qatorlari (5 yil) sharoitida qat’iy regressiya xulosalaridan ehtiyot bo‘lish kerak. Shuning uchun ushbu maqolada korrelyatsiya tahlili (omillar–natija bog‘liqligi), elastiklik va nisbiy ko‘rsatkichlar (KPI) dinamikasi asosiy baholash vositalari sifatida qo‘llanildi (1-jadval).

1-jadval. O‘zbekiston Respublikasida 2020-2024-yillarda kiruvchi va chiquvchi turizm safarlari (ming safar)[1]

1. Yillar	2. Kiruvchi turizm (ming safar)	3. Chiquvchi turizm (ming safar)
4. 2020	5. 1504,1	6. 2001,5
7. 2021	8. 1881,3	9. 2194,8
10. 2022	11. 5232,8	12. 5163,2
13. 2023	14. 6626,3	15. 4787,4
16. 2024	17. 7957,2	18. 6183,8

Jadvalda keltirilgan ma’lumotlarga ko‘ra, 2020–2021-yillarda pandemiya ta’siri oqimlarni keskin cheklagan. Keyingi tiklanish 2022-yildan jadallashib, 2024-yilda kiruvchi safarlar 7,96 mln.ga yetgan. Kiruvchi oqimning oshishi boshqaruv nuqtayi nazaridan ikkita talabni kuchaytiradi:

- xizmat ko‘rsatish quvvati (infratuzilma) mutanosib o‘sishi;
- tur mahsulotni «paketlash» va sotuv kanallari samaradorligini oshirish (2-jadval).

2-jadval. O‘zbekiston Respublikasida 2020-2024-yillarda turfirmalar faoliyatining asosiy ko‘rsatkichlari va samaradorlik koeffitsiyentlari[2]

Yillar	Turfirmalar (dona)	Xizmat ko‘rsatilganlar (ming)	Sotilgan turlar (ming)	1 tur-firmaga xizmat (ming)	1 tur-firmaga tur (ming)	Turpaketlash: tur/kiruvchi safarlar
2020	337	212,3	78,2	0,360	0,232	0,052
2021	288	577,8	147,7	2,006	0,513	0,079
2022	348	673,7	95,3	1,936	0,274	0,018
2023	593	1157,1	262,4	1,951	0,442	0,040
2024	743	601,5	601,5	2,655	0,810	0,076

Jadvalda keltirilgan ma’lumotlarga ko‘ra:

- turfirmalar soni 2023–2024-yilda keskin o‘sgan (593 → 743). Bu bozorda ishtirokchilar ko‘payganini ko‘rsatadi, ammo boshqaruv samaradorligi faqat «soni» bilan emas, 1 subyekt hisobiga to‘g‘ri keladigan natija bilan baholanadi.

1 Manba: O‘zbekiston Respublikasi Milliy statistika qo‘mitasi va O‘zbekiston Respublikasi Turizm qo‘mitasi ma’lumotlari asosida muallif tomonidan ishlab chiqildi.

2 Manba: O‘zbekiston Respublikasi Milliy statistika qo‘mitasi ma’lumotlari asosida muallif tomonidan ishlab chiqildi.

• 1 turfirmaga xizmat ko‘rsatilganlar 2024-yilda 2,655 ming kishiga chiqqan. Bu — xizmat va sotuv kanallari «o‘sishga moslashgani»ni anglatadi, ya’ni tashkilotlar soni ortganiga qaramay, o‘rtacha yuklama pasayib ketmagan, aksincha o‘sgan.

• turpaketlash darajasi (sotilgan turlar/kiruvchi safarlar) 2022-yilda ancha past (0,018). Bu holatni quyidagicha izohlash mumkin: tiklanishning dastlabki bosqichida kiruvchi oqim tez o‘sgan, ammo paket tur sotuvi (turoperatorlik, agentlik sotuvlari) shu sur’atda ortmagan. Keyin 2024-yilda ko‘rsatkich 0,076 ga chiqqan — bu tur mahsulotni tashkil qilish va sotish mexanizmi kuchayganidan dalolat (3-jadval).

3-jadval. Mehmonxona infratuzilmasi va quvvat samaradorligi[3]

Yillar	Mehmonxona (dona)	Xonalar (dona)	O‘rinlar (dona)	Joylashti-rilganlar (ming)	1 mehmonxonaga joylashti-rilganlar
2020	1156	25584	50408	702,8	0,608
2021	1085	21814	43504	1217,0	1,122
2022	1167	29218	59327	2250,3	1,928
2023	1387	34316	69705	2524,3	1,820
2024	2383	38075	79469	2864,3	1,202

Jadvalda keltirilgan ma’lumotlarga ko‘ra, 2024-yilda mehmonxonalar soni juda tez oshgan (1387 → 2383). Biroq 1 mehmonxona hisobiga joylashtirilganlar 1,820 dan 1,202 ga tushgan. Bu yerda boshqaruv nuqtayi nazaridan muhim xulosa chiqadi: infratuzilma kengayishi (quvvat) har doim ham avtomatik ravishda quvvatdan foydalanish samaradorligi oshishini anglatmaydi. Demak, diversifikatsiya va boshqaruv samaradorligida «qurish/ko‘paytirish»dan ko‘ra, talabni taqsimlash, mavsumiylikni yumshatish, tur mahsulotni hududlar kesimida balanslash kabi instrumentlar hal qiluvchi ahamiyatga ega bo‘ladi (4-jadval).

4-jadval. O‘zbekiston Respublikasida 2024 yilda kiruvchi turistik safarlarning maqsadlari[4] (ming safar, ulush %)

Maqsad	Ming safar	Ulushi, %da
Biznes	338,5	4,3
O‘qish	25,1	0,3
Dam olish va hordiq	1184,4	14,9
Qarindoshlarnikiga borish	6105,3	76,7
Davolanish	104,9	1,3
Savdo	199,0	2,5
Jami	7957,2	100

Jadvalda keltirilgan ma’lumotlarga ko‘ra:

• safarlar tarkibida «qarindoshlarnikiga borish» (76,7%) keskin ustun. Bu turizm oqimi mavjud, lekin uning katta qismi klassik «tur mahsulot» (marshrut, paket, ekskursiya, qo‘shimcha xizmatlar)ga to‘liq aylanmasligi mumkin.

• shu bois diversifikatsiyani boshqarishda asosiy vazifa: ushbu katta oqimni qisqa turlar, shahar-turlar, gastro/madaniy dasturlar, ziyorat paketlari orqali tijoratlashtirish, ya’ni «tashrif»ni «turistik iste’mol»ga aylantirish mexanizmlarini kuchaytirishdir.

Turizm turlarini diversifikatsiyalash jarayonlarini boshqarish samaradorligini baholash uchun integral formulalar tizimi shakllantiriladi va ularning iqtisodiy mazmuni tahlil qilinadigan bo‘lsa, quyidagilarga e’tibor qaratish kerak bo‘ladi:

I. Diversifikatsiya darajasini o‘lchash formulalari

1. Herfindahl–Hirschman indeksi (HHI). Turizm turlari (yoki safar maqsadlari) ulushlari asosida konsentratsiya darajasi:

$$HHI = \sum_{i=1}^{n} s_i^2$$

bu yerda: s_i - i-turizm turining umumiy oqimdagi ulushi (0–1);

3 Manba: O‘zbekiston Respublikasi Milliy statistika qo‘mitasi ma’lumotlari asosida muallif tomonidan ishlab chiqildi.
4 Manba: O‘zbekiston Respublikasi Milliy statistika qo‘mitasi ma’lumotlari asosida muallif tomonidan ishlab chiqildi.

n- turizm turlari soni.

Talqin: $HHI \to 1$→ yuqori konsentratsiya (diversifikatsiya past).

$HHI \to \frac{1}{n}$→ to‘liq diversifikatsiya.

Iqtisodiy mazmuniga ko‘ra:

Agar turistik oqim bir turga jamlangan bo‘lsa, xavf yuqori. Bozor shoklariga chidamlilik pastayadi. Shuning uchun boshqaruv siyosati HHI ni kamaytirishga qaratilgan bo‘lishi lozim.

2. Shennon entropiyasi (diversifikatsiya indeksi)

$$H = -\sum_{i=1}^{n} s_i \ln s_i$$

Samarali turlar soni:

$$N_{eff} = e^H$$

Talqin:

-entropiya yuqori bo‘lsa → turlar muvozanatli taqsimlangan.

$-N_{eff}$- «iqtisodiy jihatdan amal qiluvchi» turlar soni.

Iqtisodiy ahamiyatiga ko‘ra: bu indeks turizm bozorida real diversifikatsiya darajasini ko‘rsatadi. Agar nominal 6 tur mavjud bo‘lsa, ammo $N_{eff} = 2$chiqsa, amalda bozor 2 turga tayanayotganini anglatadi.

II. Boshqaruv samaradorligini o‘lchash formulalari

1. Turfirma samaradorlik koeffitsiyenti

$$E_{tf} = \frac{Q_s}{N_{tf}}$$

bu yerda: Q_s- xizmat ko‘rsatilgan turistlar soni; N_{tf}- turfirmalar soni.

Talqin: Bu ko‘rsatkich 1 subyekt hisobiga to‘g‘ri keladigan xizmat hajmini ko‘rsatadi. Agar N_{tf}o‘sib, E_{tf} kamaysa - bozor «suyuladi».

2. Turpaketlash darajasi

$$P = \frac{T_{sold}}{T_{in}}$$

bu yerda: T_{sold} sotilgan turlar soni; T_{in}- kiruvchi turistik safarlar soni.

Talqin: $P \to 1$- har bir tashrif to‘liq tur mahsulotga aylangan.

$P \to 0$- tashriflar xizmat zanjiriga kirmaydi.

Iqtisodiy mazmuniga ko‘ra: Bu diversifikatsiyaning tijoratlashtirish samaradorligini ko‘rsatadi.

3. Infratuzilmadan foydalanish koeffitsiyenti

$$U = \frac{T_{placed}}{C}$$

bu yerda: T_{placed}- joylashtirilgan turistlar soni; C- umumiy o‘rinlar quvvati.

Agar yillik o‘rtacha bandlik hisoblansa:

$$Occ = \frac{T_{placed}}{C \times 365}$$

Talqin: $U \uparrow$→ infratuzilma samarali ishlayapti. $-C \uparrow$, ammo $U \downarrow$→ quvvat ortiqcha.

III. Integral boshqaruv samaradorlik indeksi (MEI)

Boshqaruvni kompleks baholash uchun normallashtirilgan ko‘rsatkichlar asosida:

$$MEI = w_1 E_{tf}^* + w_2 P^* + w_3 U^*$$

bu yerda: w_i- vazn koeffitsiyentlari ($\sum w_i = 1$); *- 0-1 intervalga normallashtirilgan qiymatlar.

Talqin: $-MEI \to 1$ → yuqori boshqaruv samaradorligi; $-MEI \to 0$ → past samaradorlik.

Iqtisodiy mazmuniga ko‘ra: Bu indeks diversifikatsiya, tijoratlashtirish va infratuzilma samaradorligini birlashtirgan holda kompleks baholash imkonini beradi.

IV. Omillar ta’sirini ekonometrik modellash

Ko‘p omilli regressiya modeli

$$MEI_t = \alpha + \beta_1 INF_t + \beta_2 BUS_t + \beta_3 INV_t + \beta_4 DIG_t + \varepsilon_t$$

bu yerda: INF_t- infratuzilma ko‘rsatkichi; BUS_t- biznes faolligi (turfirmalar); INV_t- investitsiyalar; DIG_t- raqamli xizmatlar ulushi; ε_t-tasodifiy xatolik

Koeffitsiyentlar talqini: $\beta_i > 0$ → omil samaradorlikni oshiradi; $\beta_i < 0$ → omil samaradorlikni pasaytiradi

V. Elastiklik tahlili

$$E_x = \frac{\partial MEI}{\partial X} \times \frac{X}{MEI}$$

Talqin: Agar $E_x = 0.5$ bo‘lsa, omil 1% o‘sganda samaradorlik 0,5% oshadi. Bu formula qaysi omil ustuvor ekanini aniqlashga yordam beradi.

Yuqoridagi modellardan kelib chiqib quyidagi xulosalarga kelish mumkin:

1. Agar HHI yuqori bo‘lsa, diversifikatsiya strategiyasi zarur.
2. Agar $E_{tf} \uparrow$, ammo $U \downarrow$ bo‘lsa - infratuzilma ortiqcha.
3. Agar P past bo‘lsa - marketing va turpaketlash siyosati kuchaytirilishi kerak.
4. MEI o‘sishi diversifikatsiya va boshqaruv siyosatining kompleks samarasini ko‘rsatadi.

Turizm turlarini diversifikatsiyalash jarayonlarini baholashda alohida ko‘rsatkichlar yetarli emas. Formal modellashtirish orqali diversifikatsiya darajasi, infratuzilma samaradorligi, tijoratlashtirish ko‘lami, institutsional omillar ta’siri bir vaqtning o‘zida baholanishi kerak. Shakllantirilgan formulalar tizimi turizm boshqaruvini ma’lumotlarga asoslangan qaror qabul qilish modeliga o‘tkazish imkonini beradi.

XULOSA VA TAKLIFLAR

Olib borilgan tahlillar shuni ko‘rsatdiki, turizmni diversifikatsiyalash strategik jihatdan to‘g‘ri yo‘nalish bo‘lsa-da, uning real iqtisodiy va institutsional samarasi boshqaruv mexanizmlarining qay darajada ilmiy asoslanganligiga bevosita bog‘liq.

2020–2024-yillardagi dinamika turizm sohasida pandemiyadan keyingi tiklanish jarayonlari jadal kechganini ko‘rsatdi. Kiruvchi turistik safarlar soni sezilarli darajada oshgani turizm bozoridagi talab tiklanganini anglatadi. Biroq mazkur o‘sishni boshqaruv samaradorligi nuqtayi nazaridan tahlil qilish shuni ko‘rsatadiki, o‘sishning sifat jihati ham muhim. Ya’ni, turistlar sonining ortishi bilan bir vaqtda ularning iqtisodiy faoliyatga jalb etilishi, xizmatlar zanjiriga integratsiya darajasi va hududiy taqsimoti ham baholanishi zarur.

Turfirmalar faoliyati bo‘yicha hisoblangan ko‘rsatkichlar 2023–2024-yillarda bozor faollashganini ko‘rsatdi. 1 turfirma hisobiga xizmat ko‘rsatilganlar va sotilgan turlar hajmining o‘sishi turoperatorlik va agentlik xizmatlarining kuchayganini anglatadi. Bu holat diversifikatsiya jarayonlarining marketing va tashkiliy jihatdan mustahkamlanayotganidan dalolat beradi. Shu bilan birga, turpaketlash darajasi hali ham kiruvchi oqimga nisbatan pastligicha qolmoqda. Demak, diversifikatsiyaning keyingi bosqichi turistik tashriflarni yuqori qo‘shilgan qiymatli xizmatlarga aylantirish mexanizmlarini kuchaytirishga qaratilmog‘i lozim.

Mehmonxona infratuzilmasi bo‘yicha tahlil esa boshqaruv qarorlarida muvozanat muhim ekanini ko‘rsatdi. 2024-yilda mehmonxonalar sonining keskin oshishi infratuzilmaviy imkoniyatlarni kengaytirgan bo‘lsa-da, 1 mehmonxona hisobiga to‘g‘ri keladigan joylashtirilganlar soni pasaygan. Bu quvvatdan foydalanish samaradorligi muammosini ochib beradi. Demak, diversifikatsiya faqat yangi obyektlar qurish bilan cheklanmasligi, balki talabni boshqarish, mavsumiylikni yumshatish va turistik oqimlarni hududlar kesimida mutanosib taqsimlash kabi instrumentlar bilan uyg‘unlashtirilishi kerak.

2024-yilda kiruvchi safarlar maqsadlari bo‘yicha tuzilma tahlili yuqori konsentratsiya darajasini ko‘rsatdi. Safarlarning asosiy qismi «qarindoshlarnikiga borish» maqsadiga to‘g‘ri kelishi diversifikatsiyaning mazmun jihatidan hali to‘liq shakllanmaganini anglatadi. Hisoblangan konsentratsiya indeksi yuqori darajada bo‘lishi turizm oqimining muayyan yo‘nalishda jamlanganini ko‘rsatadi. Bu esa strategik jihatdan ikki yo‘nalishda ish olib borishni talab etadi: birinchisi, biznes, madaniy, gastronomik, tibbiy va ekologik turizm ulushini oshirish; ikkinchisi, mavjud tashriflarni tur mahsulot va xizmatlarga samarali integratsiya qilish.

Tahlil natijalari asosida turizm turlarini diversifikatsiyalash jarayonlarini boshqarish samaradorligini baholash uchun quyidagi metodologik yondashuv maqbul deb topildi:

1. Dinamik tahlil – vaqt qatorlari asosida o‘sish va pasayish tendensiyalarini aniqlash;
2. KPI monitoring tizimi – har bir subyekt (turfirma, mehmonxona) hisobiga to‘g‘ri keladigan natijalarni baholash;
3. Tuzilmaviy diversifikatsiya indekslari – HHI va entropiya kabi indikatorlar orqali konsentratsiya darajasini o‘lchash;
4. Korrelyatsion va ekonometrik tahlil – omillar (infratuzilma, biznes subyektlari, xizmat hajmi) bilan natijalar o‘rtasidagi bog‘liqlikni baholash;
5. Sifat tahlili (SWOT/PEST) – institutsional va tashqi omillarni kompleks o‘rganish.

Shu bilan birga, tadqiqot ayrim cheklovlarga ega. Birinchidan, vaqt qatorining qisqaligi chuqur ekonometrik modellar qurish imkonini cheklaydi. Ikkinchidan, turizm turlari kesimida detallashgan yillik statistika mavjud emasligi diversifikatsiyani aniq turlar bo‘yicha baholashni murakkablashtiradi. Kelgusida turizm statistikasini xalqaro standartlar asosida yanada detallashtirish ilmiy tadqiqotlar sifatini oshirishga xizmat qiladi.

Amaliyot nuqtayi nazaridan quyidagi tavsiyalar shakllantirildi: turizm diversifikatsiyasi bo‘yicha milliy KPI platformasini joriy etish; kiruvchi safarlarni «turistik mahsulot»ga aylantirish uchun qisqa muddatli paket turlar va raqamli sotuv kanallarini kengaytirish; infratuzilma kengaytirish qarorlarini talab prognozlari va mavsumiylik tahlili asosida qabul qilish; hududiy klasterlar kesimida diversifikatsiya indeksi va samaradorlik reytingini shakllantirish; turizm kadrlarini tayyorlashda marketing va ma’lumotlarga asoslangan boshqaruv kompetensiyalarini kuchaytirish.

Turizm turlarini diversifikatsiyalash jarayonlarida barqaror iqtisodiy natijaga erishish uchun strategik qarorlar ilmiy tahlilga asoslanishi shart. Samaradorlikni baholashda integral yondashuv qo‘llanilganda, turizm sohasining raqobatbardoshligi, investitsiya jozibadorligi va barqaror rivojlanishi ta’minlanadi. Mazkur tadqiqot ushbu yo‘nalishda ilmiy-amaliy asos yaratib, kelgusidagi keng qamrovli ekonometrik tadqiqotlar uchun nazariy va metodologik poydevor vazifasini bajaradi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro‘yxati

1. Porter M. E. The Competitive Advantage: Creating and Sustaining Superior Performance. New York: Free Press, 1985.
2. Ansoff H. I. Corporate Strategy: An Analytic Approach to Business Policy for Growth and Expansion. New York: McGraw-Hill, 1965.
3. Butler R. W. “The concept of a tourist area cycle of evolution: implications for management of resources.” The Canadian Geographer, 24(1), 5–12, 1980. DOI: 10.1111/j.1541-0064. 1980.tb00970.x
4. Dwyer L., & Kim C. “Destination Competitiveness: Determinants and Indicators.” Current Issues in Tourism, 6(5), 369–414, 2003.
5. Ritchie J. R. B., & Crouch G. I. The Competitive Destination: A Sustainable Tourism Perspective. CABI, 2003.
6. Crouch G. I. “Modelling destination competitiveness.” (Working paper / report), 2007.
7. Fuchs M. “Strategy development in tourism destinations: A DEA approach.” (Paper available online), 2004.
8. Avilés-Sacoto, S. V., et al. “Measuring efficiency in tourism: A problem of shared … (DEA extension).” Socio-Economic Planning Sciences, 2025.
9. UN Tourism (UNWTO). “Diversification, Innovation and Sustainability.” (Official news/page).
10. UN Tourism (UNWTO). UN Tourism eLibrary (reports & policy materials).
11. Raxmonov Sh. “Diversifikatsiya turisticheskix produktov.” inlibrary.uz (jurnal sahifasi), 2024.
12. Mirvokhid D. “The Importance of Domestic Tourism Evolve in Uzbekistan …” CAJITMF, 2024.

YASHIL

IQTISODIYOT&TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

Ingliz tili muharriri: Feruz Hakimov

Musahhih: Zokir ALIBEKOV

Sahifalovchi va dizayner: Oloviddin Sobir o‘g‘li

2026. № 4 (2)

© Materiallar ko‘chirib bosilganda ““Yashil” iqtisodiyot va taraqqiyot” jurnali manba sifatida ko‘rsatilishi shart. Jurnalda bosilgan material va reklamalardagi dalillarning aniqligiga mualliflar ma’sul. Tahririyat fikri har vaqt ham mualliflar fikriga mos kelamasligi mumkin. Tahririyatga yuborilgan materiallar qaytarilmaydi.

Mazkur jurnalda maqolalar chop etish uchun quyidagi havolalarga
maqola, reklama, hikoya va boshqa ijodiy materiallar yuborishingiz mumkin.
Materiallar va reklamalar pullik asosda chop etiladi.
El.Pochta: sq143235@gmail.com
Bot: @iqtisodiyot_77
Tel.: 93 718 40 07

Jurnalga istalgan payt quyidagi rekvizitlar orqali obuna bo‘lishingiz mumkin. Obuna bo‘lgach, @iqtisodiyot_77 telegram sahifamizga to‘lov haqidagi ma’lumotni skrinshot yoki foto shaklida jo‘natishingizni so‘raymiz. Shu asosda har oygi jurnal yangi sonini manzilingizga jo‘natamiz.

““Yashil” iqtisodiyot va taraqqiyot” jurnali 03.11.2022-yildan
O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti Adminstratsiyasi huzuridagi
Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan
№566955 reyestr raqami tartibi bo‘yicha ro‘yxatdan o‘tkazilgan.
Litsenziya raqami: №046523. PNFL: 30407832680027

Manzilimiz: Toshkent shahar, Mirzo Ulug‘bek tumani
Kumushkon ko‘chasi, 26-uy.

Jurnal sayti: https://yashil-iqtisodiyot-taraqqiyot.uz